

บทที่ 2

แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของความรุนแรงในครอบครัว กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ การคุ้มครองความรุนแรงในครอบครัว กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แนวคิด ทฤษฎี กฎหมายที่ใช้บังคับในประเทศไทย

2.1 ความรุนแรงในครอบครัว

องค์การสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายของ “ความรุนแรงต่อสตรี” ในปฏิญญาสากลว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อสตรี หมายถึง “การกระทำใดๆ ที่เป็นการรุนแรงที่เกิดจากอคติทางเพศ ซึ่งเป็นผลให้เกิดความทุกข์ทรมานแก่สตรี รวมทั้งการขู่เข็ญ คุกคาม กีดกันเสรีภาพทั้งในที่สาธารณะและในชีวิตส่วนตัว นอกจากนี้ยังให้ รวมถึงความรุนแรงต่อไปนี้

1) ความรุนแรงต่อร่างกาย ทางเพศ และจิตใจที่เกิดขึ้นในครอบครัว รวมทั้งการทุบตี การทารุณกรรมทางเพศต่อเด็กและสตรีในบ้าน ความรุนแรงอันมีเหตุมาจากของหมั้นที่ฝ่ายหญิงให้กับครอบครัวสามี การข่มขืนโดยคู่สมรส การขลิบอวัยวะเพศสตรี และข้อปฏิบัติตามประเพณีต่างๆ อันเป็นอันตรายต่อสตรี ความรุนแรงที่ไม่ได้เกิดจากคู่สมรส และความรุนแรงที่เป็นการหาประโยชน์จากสตรี

2) ความรุนแรงต่อร่างกาย เพศ และจิตใจที่เกิดขึ้นภายในชุมชนทั่วไปรวมถึงการข่มขืน การทารุณกรรมทางเพศ การลวนลามทางเพศ การข่มขู่ในสถานที่ทำงาน ในสถาบันการศึกษาและสถานที่ต่างๆ การค้าหญิงและการบังคับค้าประเวณี

3) ความเพิกเฉยของรัฐต่อความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงที่เกิดทางร่างกาย ทางเพศ และจิตใจ

สำหรับความรุนแรงต่อเด็ก หรือ การกระทำทารุณต่อเด็ก หมายถึง การที่เด็กได้รับการปฏิบัติจากผู้ใหญ่ไม่ว่าจะเป็นใน หรือนอกครอบครัว ในลักษณะที่ไม่เป็นที่ยอมรับตามบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่เด็กอยู่ในช่วงเวลานั้น จนเป็นเหตุให้เด็กได้รับอันตราย บาดเจ็บ กระทั่งกระทบทางด้านร่างกาย จิตใจ และทางเพศ ตลอดจนการถูกละเลยไม่สนองตอบความต้องการพื้นฐาน เช่น อาหาร การดูแลสุขภาพ และการอบรมเลี้ยงดู ทั้งนี้ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ของสหประชาชาติ ได้ระบุไว้ว่า เด็ก คือ ผู้มีอายุต่ำกว่า 18 ปี และได้กล่าวถึงความรุนแรงต่อเด็ก ดังนี้

“รัฐภาตึจะค้าเนนมาตรการที่เหมาสมทั้งปวง ค้านนิตินันุญติ บริหารส้angkม และ การ ค้ึกษา ในอันที่จ้ะคุ้มครองค้็กจากรูปแบบทั้งปวงของความรุนแรง ทั้งทางร่างกายและจิตใจ การ ทำร้าย หรือการกระทำอันมิชอบ การทอดทิ้งหรือการปฏิบัติโดยประมาท การปฏิบัติที่ผิดหรือการ แสวงประโยชน์ รวมถึงการกระทำที่มิชอบทางเพศ ขณะอยู่ในความดูแลของบิคารมารดา ผู้ปกครอง ตามกฎหมายหรือบุคคลอื่นใด ซึ่งค้็กนั้นอยู่ในความดูแล ”

ความรุนแรงในครอบครัวหมายถึง พฤติกรรมล่วงละเมิด บังคับขู่เข้ญ ทำร้ายโดย บุคคลในครอบครัว ปรากฏออกมาหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่ผู้ถูกทำร้าย คือ ผู้หญิง เด็ก และผู้สูงอายุ รูปแบบบางประการ ของ ความรุนแรงในครอบครัวมีดังนี้¹

(1) การทำร้ายร่างกาย การชกต่อย การตบตี การเตะ การผลัก การเข้่า การใช้อาวุธ
(2) การทำร้ายจิตใจ การบังคับข่มขู่ การบิบั้กัันทางอารมณ์ด้วยพฤติกรรมต่างๆ การ ใช้วาจา หมายคาย คำ่า ทำให้เศร้าเสียใจ อับอาย

(3) การละเมิดทางเพศ การข่มขืน กระทำอนาจาร การล่วงเกินทางเพศด้วยกายและ วาจา

(4) การปิดกัันทางสังคม การบังคับห้ามไม่ให้ติดต่อกับเพื่อน ญาติ เพื่อให้ตัดขาด จากสังคมและ โลกภายนอก

(5) การควบคุมการเงิน การควบคุมไม่ให้มีโอกาสนในการใช้จ่ายเงิน ทำให้ต้อง พึ่งพาเศรษฐกิจจากอีกฝ่ายหนึ่ง

โดยทั่วไป “ความรุนแรงในครอบครัว” หมายถึงการที่ฝ่ายหนึ่งใช้กำลังเข้าทำร้ายอีก ฝ่ายหนึ่งอันมีผลกระทบต่อร่างกายเป็นสำคัญ แต่ “ความรุนแรงในครอบครัว” มิได้มีความหมาย เพียงแค่นั้นแต่รวมถึงกรณีการทำร้ายกันทางด้านจิตใจและอารมณ์ (physically and psychologically) ของอีกฝ่ายหนึ่งด้วย

การทำร้ายร่างกายส่วนใหญ่ อาจเริ่มจากการตี ตบหน้า เตะ ต่อย หรือ อาจเป็นการ กระทำที่รุนแรงหนักหน่วงขึ้นไปอีกได้ไม่ว่ากระทำโดยอวัยวะหรือโดยอาวุธจนถึงขั้นที่ผู้ถูกทำร้าย ได้รับอันตรายสาหัสหรือถึงแก่ชีวิตได้ ส่วนการทำร้ายทางด้านจิตใจมักเป็นการพุดจา ก้าวร้าว การ เพิกเฉยหรือ ละเลย รวมทั้งการกดขี่ข่มเหงจิตใจ อันทำให้อีกฝ่ายหนึ่งตกอยู่ในภาวะของความ หวั่นไหว ความหวาดระแวงและความกลัวซึ่งก่อให้เกิดการขาดความเชื่อมั่นในตนเอง²

¹ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2552). ความรุนแรงในครอบครัว. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2552, จาก <http://www.women-family.go.th/p/p2.html30/5/2549> 3:13:33

² จิตติ วีระเวสส์. (2550, กันยายน). “ความรุนแรงภายในครอบครัว.” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์. หน้า 87-88.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย
วันที่..... - 8 ต.ค. 2555
เลขทะเบียน..... 246825
เลขเรียกหนังสือ.....

13

โดยสรุปความรุนแรงหมายถึง การที่บุคคลใช้กำลังทำให้ผู้อื่นบาดเจ็บ การทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น หรือการข่มขู่จะทำร้ายให้ผู้อื่นบาดเจ็บ หรือข่มขู่จะทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น รวมทั้งการใช้กำลังบังคับ กักขังหน่วงเหนี่ยว และรุกรานสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล โดยคำนียามข้างต้น ความรุนแรงในครอบครัวจะเกิดใน 2 ลักษณะ คือ ความรุนแรงที่กระทำโดยผู้ใหญ่ ได้แก่ การทำร้ายเด็ก การทำร้ายคู่สมรส และการทำร้ายผู้สูงอายุ กับความรุนแรงที่เด็กเป็นผู้กระทำ ได้แก่ การทำร้ายพี่น้องและการทำร้ายพ่อแม่ ส่วนรูปแบบของความรุนแรงในครอบครัว ได้แก่ การทารุณทางกาย ทางจิตใจ และการทารุณทางเพศ ซึ่งแสดงออกในลักษณะข่มขู่ทำร้ายร่างกาย กักขังหน่วงเหนี่ยวหรือละเมิดทางเพศ อีกลักษณะหนึ่ง คือการปล่อยปละละเลยไม่ให้การดูแลเอาใจใส่ในด้านปัจจัยสี่และการดูแลสุขภาพเจ็บป่วย ทำให้เด็กขาดอาหาร ไม่เจริญเติบโตตามเกณฑ์ปกติ ไม่ให้ความรักไม่ตอบสนองความต้องการด้านจิตใจของเด็กหรือไม่ปกป้องคุ้มครองให้เด็กปลอดภัย รวมถึงการสนับสนุนให้เด็กเป็นโสเภณี เป็นต้น³

โดยในการนิยามความหมายยังอาจแบ่งได้ตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้

2.1.1 การนิยามด้านสังคม จิตวิทยา⁴

ความรุนแรงในครอบครัวหมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ชอบใช้อำนาจบังคับและควบคุมคู่ครองด้วยวิธีขู่เข็ญ คุกคาม ทำอันตรายหรือรบกวน ก่อความรำคาญ

Mary Ann Dutton นิยามความรุนแรงในครอบครัว หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมใช้อำนาจควบคุมด้วยวิธีการใช้กำลังประทุษร้ายต่อร่างกาย เพศและจิตใจของผู้ถูกระทำ นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงการใช้อำนาจควบคุมกระทำต่อเด็ก ทรัพย์สิน สัตว์เลี้ยง หรือบุคคลอื่น ผู้ใช้ความรุนแรงหรือขู่เข็ญว่าจะใช้ความรุนแรงต่อเด็กย่อมมีแนวโน้มว่าจะกระทำต่อผู้หญิงในครอบครัวเช่นกัน

Morris กล่าวว่าคำว่า “ความรุนแรงในครอบครัว” เป็นถ้อยคำไม่ชัดเจน เพราะไม่ทราบว่าเป็นผู้ก่อความรุนแรง และใครเป็นผู้ถูกระทำรุนแรงอันจะถือได้ว่าเป็นผู้เสียหายในความผิดอาญา

Buzawa, S. & Buzawa G. นิยามคำว่าความรุนแรงในครอบครัว หมายถึง ความรุนแรงระหว่างชายหญิงซึ่งอยู่ด้วยกัน หรือเคยอยู่ด้วยกันอย่างสามีภรรยา เป็นการนิยามในความหมายอย่างกว้างซึ่งการสมรสจะชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ก็ตามและผู้ก่อเหตุรุนแรงอาจเป็นชายหรือหญิงก็ได้

³ รณชัย คงสกนธ์. (2551). ความรุนแรงในครอบครัว ทฤษฎีผลกระทบ กฎหมาย. หน้า 2.

⁴ วชิรินทร์ ปิงเจกวิญญูสกุล, อุทัยวรรณ แจ่มสุธี และ อำนาจ เนตยสุภา. (2546). การประเมินกระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลที่ได้รับ ความรุนแรงในครอบครัว (รายงานการวิจัย). หน้า 24.

Gelle: Status, Gelle & Steinmetz เห็นว่าการนิยามความหมายความรุนแรงในครอบครัว ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของสังคม ดังนั้น ผู้ก่อเหตุความรุนแรงในครอบครัวย่อมเกิดขึ้นกับทั้งเพศชาย และหญิง

กล่าวโดยสรุปการนิยามคำว่า “ความรุนแรงในครอบครัว” เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ ด้านสังคมจิตวิทยามักจะนิยามในความหมายอย่างกว้าง กระบวนการใช้ความรุนแรงเพื่อนำไปสู่ ความสำเร็จของผู้กระทำ ในการให้ได้มาซึ่งอำนาจครอบงำและควบคุมบุคคลในครอบครัว หรือให้ ได้มาซึ่งการยอมรับจากบุคคลในครอบครัว อันเนื่องมาจากอารมณ์แปรปรวนของตน พฤติกรรม ดังกล่าวหากไม่ได้รับการแทรกแซงและควบคุมอย่างเหมาะสมก็จะเกิดซ้ำและขยายความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ระหว่างความสัมพันธ์ในครอบครัว

2.1.2 การนิยามด้านกฎหมาย

การนิยามคำว่า “ความรุนแรงในครอบครัว” ในทางกฎหมายจะแคบกว่าด้านสังคม จิตวิทยาเพราะต้องกำหนดถึงลักษณะของการกระทำและความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำกับ ผู้ที่ได้รับผลร้ายให้ชัดเจนโดยไม่จำกัดว่าเพศใดจะเป็นผู้ก่อเหตุความรุนแรงหรือได้รับผลร้ายจาก ความรุนแรง

2.1.2.1 การนิยามของกลไกและกฎหมายระหว่างประเทศ⁵

ในการประชุมเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนระดับโลก ที่กรุงเวียนนาเมื่อปี 1993 ที่ ประชุมได้ยอมรับว่าสิทธิของผู้หญิงและเด็กไม่อาจโอนเปลี่ยนแปลงหรือแบ่งแยกออกจากสิทธิ มนุษยชนได้ ประเทศสมาชิกที่มาร่วมประชุมสมัชชาขององค์การสหประชาชาติ เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1993 ได้รับปณิธานว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิง สารสำคัญของปณิธานฉบับนี้มี ฐานความคิดเกี่ยวกับความรุนแรงระหว่างเพศ ชาย หญิง โดยมีสมมติฐานว่าผู้หญิงเป็นเหยื่อของ ความรุนแรงทุกรูปแบบ

โดยนิยามคำว่าความรุนแรงต่อผู้หญิง หมายถึงการกระทำใดๆ ที่เป็นความ รุนแรงต่อผู้หญิง ยังผลให้เกิดอันตรายต่อกาย เพศ หรือเป็นอันตรายต่อจิตใจหรือเกิดความทุกข์ ทรมาณแก่ผู้หญิง รวมทั้งขู่ข่มขู่จะกระทำอันตรายเช่นนั้น บังคับ กดขี่หรือจำกัดเสรีภาพไม่ว่า จะเกิดในที่สาธารณะหรือที่รโหฐาน

เป็นที่น่าสังเกตว่าการนิยามความรุนแรงต่อผู้หญิงตามปณิธานว่าด้วยการ ขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิงมีความหมายกว้างมากมิได้จำกัดเฉพาะความรุนแรงที่เกิดจากคู่หรือ สมาชิกในครอบครัวเท่านั้น แต่หมายรวมถึงความรุนแรงต่อผู้หญิงอันเนื่องมาจากกลไกของสังคมที่ บังคับให้ผู้หญิงอยู่ในฐานะที่ด้อยกว่าผู้ชาย ดังนั้นคำนิยามความรุนแรงต่อผู้หญิงตามปณิธานว่าด้วย

⁵ วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล, อุทัยวรรณ แจ่มสุธี, และอำนาจ เนตยสุภา. แหล่งเดิม. หน้า 26-28.

การจัดความรุนแรงต่อผู้หญิงมีความหมายครอบคลุม ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกิดขึ้นในครอบครัว ความรุนแรงต่อผู้หญิงในบริบทของชุมชนหรือชนกลุ่ม เช่น จารีตประเพณีปฏิบัติหรือ ความเชื่อต่างๆ และความรุนแรงต่อผู้หญิงจากเจ้าหน้าที่หรือกลไกของรัฐหรือรัฐยอมให้มีการกระทำความรุนแรงต่อผู้หญิง แต่ในความหมายของเหยื่อกลับแคบไปเพราะจำกัดเฉพาะผู้หญิงเท่านั้น

ในรายงาน Innocenti Digest ได้นิยามคำว่าความรุนแรงในครอบครัวหมายความว่า ผู้หญิงถูกกระทำความรุนแรงโดยคู่ครองหรือบุคคลที่เป็นสมาชิกภายในครอบครัว ด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

ก) การกระทำความรุนแรงต่อร่างกาย เช่น ตบหน้า ทบตี บิดแขน กระแทก กระทบ ใช้นิ้วหรือเท้า บีบคอ เค้นคอ เตะถีบ ชูเชืงจะทำร้ายด้วยวัตถุสิ่งของหรือ อาวุธเลาะฆ่า การทำร้ายร่างกายรวมถึงการปฏิบัติตามพิธีกรรมจารีตประเพณีที่เป็นอันตรายต่อผู้หญิง เช่น การขลิบอวัยวะเพศในผู้หญิง และการรับช่วงภริยาเป็นจารีตประเพณีของชนบางเผ่า หญิงหม้ายสามีตายจะโอนไปเป็นภริยาของพี่ชายสามีรวมทั้งทรัพย์สินของหญิงหม้ายก็ตกได้แก่พี่ชายสามี

ข) การกระทำความรุนแรงทางเพศ เช่น การมีเพศสัมพันธ์ด้วยการบังคับข่มขู่ การใช้กำลังบังคับข่มขู่เพื่อให้มีเพศสัมพันธ์ การบังคับให้ผู้หญิงมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ต้องการ หรือบังคับข่มขู่ให้ผู้หญิงมีเพศสัมพันธ์กับชายอื่น

ค) การกระทำอันตรายต่อจิตใจ การกระทำด้วยประการใดๆ โดยมีเจตนาข่มขู่หรือกลั่นแกล้ง การข่มขู่จะทอดทิ้งหรือทำร้ายกักขังให้อยู่ในบ้าน ควบคุมทุกฝีก้าว ข่มขู่จะเอาบุตรไปจากความดูแล ทำลายสิ่งของเครื่องใช้ฝ่ายหญิง ปลอมให้อยู่ตามลำพัง ใช้อาวุธรุนแรงก้าวร้าวปฏิบัติอย่างต่ำด้อยไร้เกียรติเสมอ

ง) การกระทำความรุนแรงด้านความเป็นอยู่ เช่น การปฏิเสธไม่ให้ความช่วยเหลือด้านฐานะความเป็นอยู่ ปฏิเสธไม่ให้เงินช่วยเหลือต่อความเป็นอยู่ ปฏิเสธไม่ให้อาหารการกิน และสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีพ การปฏิเสธหรือล่าช้าในการได้รับการรักษาพยาบาลเวลาเจ็บป่วยและกีดกันไม่ให้ทำงานนอกบ้าน เป็นต้น

จ) การละเว้นการกระทำ การไม่ให้สิ่งจำเป็น เช่น อาหารการกิน เสื้อผ้า เครื่องใช้สอย ได้รับของเล่นระหว่างเด็กผู้ชายกับเด็กผู้หญิงต่างกัน การเอาใจใส่ดูแลแตกต่างกัน ถือเป็นการกระทำความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กผู้หญิง เช่น การเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงหรือเด็กผู้หญิงไม่ให้ได้รับการศึกษาหรือได้รับการรักษาพยาบาลด้านสุขภาพด้อยกว่าผู้ชาย เป็นต้น

2.1.2.2 การนิยามของกฎหมายไทย

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (2539) ได้ให้ความหมายของความรุนแรงในครอบครัวไว้ว่า เป็นการทำร้ายกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวให้บาดเจ็บทาง

ร่างกาย และข่มขืนจิตใจให้อีกฝ่ายหนึ่งกระทำในสิ่งที่เค้าไม่ปรารถนา ระดับความรุนแรงนั้นแตกต่างกัน ตั้งแต่การการทะเลาะโต้เถียงกัน การทำร้าย ร่างกายด้วยอวัยวะหรืออาวุธ ไปจนถึงการทำลายชีวิตหรือทำลายพัฒนาการทางบุคลิกภาพของบุคคล อาทิ การกระทำหรือละเลยที่เป็นข้อบกพร่องในบทบาทหน้าที่ของสามี ภรรยา หรือบทบาทหน้าที่ของบิดามารดาในการเลี้ยงดูบุตรอย่างเหมาะสม⁶

ในปัจจุบันได้มีการออกพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งในมาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้ ได้ให้ความหมายของความรุนแรงในครอบครัวไว้ดังนี้

“ความรุนแรงในครอบครัว” หมายความว่า การกระทำใดๆ โดยมีประสงค์ให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพ หรือกระทำโดยเจตนาในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายและจิตใจหรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำ ผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบแต่ไม่รวมถึงการกระทำโดยประมาท

“บุคคลในครอบครัว” หมายความว่า คู่สมรส คู่สมรสเดิม ผู้ที่อยู่กินหรือเคยอยู่กินฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส บุตร บุตรบุญธรรม สมาชิกในครอบครัว รวมทั้งบุคคลใดๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

ดังนั้น จากนิยามของความรุนแรงในครอบครัว จึงครอบคลุมถึงการกระทำโดยเจตนา ในการทำให้เกิดอันตรายหรือน่าจะเกิดแก่กาย สุขภาพ และจิตใจ แก่บุคคลในครอบครัว ซึ่งกฎหมายคุ้มครองถึงอดีตคู่สมรส ผู้ที่เคยอยู่กินฉันสามีภริยา บุคคลที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกันด้วย และการกระทำความดังกล่าวนั้นไม่รวมถึงการกระทำโดยประมาท

2.2 สภาพปัญหาและผลกระทบของความรุนแรงในครอบครัว

2.2.1 สภาพปัญหาโดยทั่วไปในปัจจุบัน

จากการศึกษาทั่วโลกพบว่า ผู้หญิงประมาณร้อยละ 20-50 เคยมีประสบการณ์ถูกทุบตีทางกายไม่จำกัดเฉพาะประเทศกลุ่มพัฒนา กำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนามีปัญหาคล้ายกันการสำรวจข้อมูลระดับชาติในปี 1995-1996 พบว่าผู้หญิงเคยถูกสามีหรือคู่ทำร้ายทุบตีหรือถูกฆ่า โดยประเทศออสเตรเลียสำรวจข้อมูลระดับชาติในปี 1996 พบว่า ผู้หญิงเคยถูกสามีทำร้ายหรือคู่ทุบตีร้อยละ 3 และในปัจจุบันร้อยละ 8 ส่วนประเทศอังกฤษพบว่าในปี ค.ศ. 1991 ผู้หญิงเคยถูกสามีหรือที่เคยเป็นคู่หมั้นมากกว่า 120 คน ส่วนผู้ชายถูกภรรยาหรือเคยเป็นภริยาม่าประมาณ 30 คนและในสหรัฐอเมริกา

⁶ รณชัย คงสกนธ์. เล่มเดิม. หน้า 4.

ในปี ค.ศ. 1998 ผู้หญิงถูกสามีหรือคู่มาถึงแก่ความตายประมาณ 1 ใน 3 ของผู้หญิงที่ถูกฆาตกรรมทั้งหมดหรือมากกว่า 5 เท่าของผู้ชายที่ถูกฆาตกรรมหรือคู่มาถึงแก่ความตาย⁷

ความรุนแรงต่อผู้หญิงในสังคมไทยเป็นปรากฏการณ์ที่เห็นชัดเจนด้วยตาเปล่า แต่ในเชิงสถิติตัวเลขแล้วประเทศไทยยังไม่มีฐานข้อมูลในเรื่องนี้อย่างชัดเจน ข้อมูลเกี่ยวกับความรุนแรงต่อผู้หญิงในบ้านเราเท่าที่มีอยู่ยังไม่เป็นระบบ โดยกระจายอยู่ในแหล่งข้อมูลที่สำคัญ 6 แห่งคือ⁸

1) รายงานข่าวและบทความในสื่อสารมวลชน จากข้อมูลข่าวโดยหนังสือพิมพ์ข่าวสด ฉบับวันเสาร์ที่ 29 เมษายน 2549 ปีที่ 16 ฉบับที่ 5630 พบว่า เมื่อปี 2548 ปัญหาความรุนแรงต่อเด็กและสตรีของศูนย์พึ่งได้มีผู้ถูกกระทำความรุนแรงในโรงพยาบาล 109 แห่ง จำนวน 11,700 ราย เกิดจากสาเหตุหึงหวงนอกใจกัน ร้อยละ 24.33 การดื่มสุรา ยาเสพติด ร้อยละ 21.52 ส่วนใหญ่เป็นความรุนแรงในครอบครัวจากคนใกล้ชิด ทั้ง พ่อ สามี พี่น้อง ลูก อา น้า โดยผู้กระทำเป็นสามีมากที่สุด

2) ข้อมูลจากองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเด็กและผู้หญิงที่ให้ความช่วยเหลือเด็กที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงต่างๆ พบว่า จำนวนของผู้ที่มาปรึกษาและขอความช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเฉพาะเรื่องความรุนแรงในบ้านและการถูกล่วงเกินทางเพศมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี จากสถิติผู้โทรศัพท์มาปรึกษาศูนย์ฮอทไลน์ ใน 6 เดือนแรกของปี 2543 มีผู้ปรึกษาความรุนแรงในบ้าน 891 ราย และปัญหาถูกข่มขืน 131 ราย (สุธีรา และเมทนี, 2543) และสถิติผู้หญิงที่ขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิผู้หญิงในปี 2544 รวม 438 ราย เกิดจากปัญหาความรุนแรงในชีวิตคู่ 217 ราย หรือร้อยละ 50 (จดหมายข่าวศูนย์ข่าวผู้หญิง มีนาคม 2545) ซึ่งใกล้เคียงกันกับสถิติการให้คำปรึกษาของมูลนิธิเพื่อนหญิงในปีเดียวกัน จากผู้มาขอคำปรึกษา 869 ราย เป็นกรณีความรุนแรงที่ผู้หญิงประสบจากสามีตนเองร้อยละ 45 (มูลนิธิเพื่อนหญิง, 2545)

3) สถิติจำนวนคดีข่มขืน กระทำอนาจาร กองโจยและวางแผนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จากตัวเลขที่มีรายงานอย่างเป็นทางการของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ถ้านำมาคิดเฉลี่ย จะพบว่า ผู้หญิงที่ถูกทำร้ายร่างกายและล่วงละเมิดทางเพศ และได้เข้าแจ้งความต่อตำรวจเฉลี่ย ชั่วโมงละ 1 ราย (สุธีราและเมทนี, 2543)

4) สถิติการเข้ารักษาพยาบาลของเด็กและผู้หญิงที่ถูกละเมิดทางเพศและหรือถูกทำร้ายร่างกายในโรงพยาบาลต่างๆ ทั่วประเทศ เช่น สถิติผู้ป่วยศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กและสตรี โรงพยาบาลวชิรพยาบาล เมื่อปี 2542 ในจำนวนผู้ป่วยที่ถูกทำร้ายร่างกายรวม 418 ราย สามีเป็นผู้กระทำ 238 รายหรือร้อยละ 60 (สุธีรา และเมทนี, 2543)

⁷ วัชรินทร์ ปิงเงกวิญญูสกุล, อุทัยวรรณ แจ่มสุธี และ อำนาจ เนตยสุภา. เล่มเดิม. หน้า 3.

⁸ รณชัย คงสกนธ์. เล่มเดิม. หน้า 17-22.

การศึกษาเรื่องความรุนแรงในชีวิตคู่เท่าที่สำรวจจำนวนหนึ่ง ประชากรในการศึกษา คือผู้หญิงที่มารับบริการในโรงพยาบาลของรัฐ ได้แก่ การศึกษาผู้หญิงที่มาฝากครรภ์จำนวน 400 ราย ในโรงพยาบาลแห่งหนึ่งในกรุงเทพ (คนยา 2539) พบว่า ร้อยละ 12 ของผู้หญิงกลุ่มนี้ ถูกสามีทำร้ายร่างกายส่งผลให้หญิงตั้งครรภ์บางส่วน ในขณะที่การศึกษาผู้หญิงที่เป็นผู้ป่วยนอก 400 ราย ในโรงพยาบาลชัชนาท (นิจวรรณ, 2540) พบว่า ร้อยละ 66 มีประสบการณ์ถูกทำร้ายทางจิตใจ ร้อยละ 27 และร้อยละ 34 ถูกทำร้ายร่างกายและทำร้ายทางเพศตามลำดับ

5) สถิติคิดความรุนแรงต่อผู้หญิงที่ขึ้นศาลและคำพิพากษาฎีกาของคดีเหล่านี้มาจากสองแหล่งคือข้อมูลทางสถิติของคดีที่ขึ้นสู่ศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร ส่วนใหญ่เป็นเป็นเรื่องเกี่ยวกับการละเมิดทางเพศไม่ว่าจะเป็นการข่มขืน การทำอนาจาร ส่วนคดีเกี่ยวกับครอบครัว เช่น การฟ้องหย่า ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากสาเหตุของความรุนแรงในชีวิตคู่จะขึ้นสู่ศาลแพ่ง

6) รายงานวิจัยเกี่ยวกับขนาดของความรุนแรงในชีวิตคู่ ในการสำรวจภาพรวมของการวิจัยที่เกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน คือ การศึกษาทัศนคติของผู้ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับปัญหา มูกลินทร์ (2544) ที่น่าสนใจคือมีการศึกษาวิจัย ผู้หญิงที่ฆ่าสามี อันเป็นผลจากการป้องกันตัวหรือได้ตอบการกระทำที่รุนแรงที่สามีก่อขึ้น ซึ่งมักเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (มณฑาทิพย์ 2527, โชติมา 2540 และ ปสาธนี 2542) และการศึกษาวิเคราะห์ข้อกฎหมายในประเด็นการข่มขืน (ประสิทธิ์ 2542, สาลินี 2543 และสุวรรณา 2544)

การศึกษาเพื่อค้นหาขนาดความรุนแรงมักสำรวจในพื้นที่เล็กๆ เช่น ในชุมชน เช่น การศึกษาของอังฉรา (2541) ในชุมชนชานเมืองกรุงเทพ จำนวน 122 ครอบครัวโดยสัมภาษณ์เฉพาะผู้หญิงพบว่า ขนาดความรุนแรงของความรุนแรงทั้งทางกาย เพศ และจิตใจที่ภรรยาต้องเผชิญจากสามีตนเองสูงถึง ร้อยละ 88 แยกได้เป็นการถูกทำร้าย ทางใจร้อยละ 86 ในร้อยละ 36 ตามลำดับ

จากฐานข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าปรากฏการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีจำนวนเพิ่มขึ้นตามลำดับ ซึ่งปัญหานี้ถือเป็นปัญหาที่สำคัญในสังคมไทย ในอันที่จะหาวิธีเยียวยาแก้ไขต่อไป

2.2.2 ลักษณะการกระทำรุนแรงในครอบครัว⁹

Bechman ได้จำแนกลักษณะการกระทำความรุนแรงในครอบครัว แยกได้เป็น 7 กรณีได้แก่

⁹ G. Bechman. (1996). *Domestic Violence*. อ้างถึงใน อารีรัตน์ เลหาพล. (2547). การแก้ไขปัญหามความรุนแรงในครอบครัวกับกระบวนการยุติธรรม. หน้า 10-11.

1) การฆาตกรรมระหว่างสมาชิกในครอบครัว

การฆ่ากันตายระหว่างสมาชิกในครอบครัวถือเป็นอุบัติการณ์ความรุนแรงในครอบครัวที่มีความร้ายแรงที่สุด จากรายงานของผู้รายงานพิเศษเกี่ยวกับความรุนแรงต่อผู้หญิงขององค์การสหประชาชาติ ในปี 1996 พบว่าประเทศออสเตรเลีย บังกลาเทศ แคนาดา เกาหลี ไทยและสหรัฐอเมริกา มีผู้หญิงที่ถูกฆ่าตายเกิดจากความรุนแรงในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่

2) การกระทำรุนแรงต่อกายระหว่างสมาชิกในครอบครัว

จากการศึกษาทั่วโลกต่างยืนยันว่าอุบัติการณ์ความรุนแรงในครอบครัวเกิดจากการทำร้ายร่างกายระหว่างคู่สมรสหรือเคยเป็นคู่สมรสหรือระหว่างบิดามารดากับบุตรเกิดขึ้นทุกสังคมโลก โดยประมาณว่ามีผู้หญิงร้อยละ 20 ถึง 50 เคยมีประสบการณ์ถูกคู่ครองทำร้ายร่างกาย

ในสังคมไทยจากข้อมูลของกองกำกับการภูธรจังหวัดขอนแก่นกรณีเด็กและสตรีถูกกระทำรุนแรงเฉพาะท้องที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองขอนแก่นในปี 2542 มีการแจ้งความจำนวน 895 คดี เป็นคดีทำร้ายร่างกาย 43.6 เปอร์เซ็นต์และมูลนิธิเพื่อนหญิงได้รวบรวมสถิติความรุนแรงในครอบครัวจากข่าวหนังสือพิมพ์รายวัน 5 ฉบับ ระหว่างปี 2543-2544 พบว่ามีข่าวความรุนแรงในครอบครัวเกิดขึ้น ดังนี้ สามิทำร้ายร่างกายภริยา ปี 2543 จำนวน 17 ราย ปี 2544 จำนวน 20 ราย สามิฆ่าภริยา ปี 2544 จำนวน 30 ราย ปี 2544 จำนวน 60 ราย ภริยาฆ่าสามิปี 2543 จำนวน 13 รายปี 2544 จำนวน 19 ราย

3) การกระทำรุนแรงต่อเพศในครอบครัว

จากการสำรวจในหลายประเทศพบว่าผู้หญิงประมาณร้อยละ 10 ถึง 15 เคยถูกสามีบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ด้วย

การกระทำความรุนแรงทางเพศต่อเด็กในครอบครัว โดยจารีตประเพณีเกือบทุกประเทศในสังคมทั่วโลกห้ามการล่วงละเมิดทางเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร แต่ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในทุกสังคมและเป็นความรุนแรงที่ยากแก่การค้นพบโดยการกระทำละเมิดจะเกิดขึ้น จนกว่าจะมีการค้นพบหรือมีการค้นพบการล่วงละเมิดก็มักจะสายเกินแก้ไข

4) การทำอันตรายต่ออารมณ์หรือจิตใจ

การทำอันตรายต่ออารมณ์หรือจิตใจอาจเกิดได้หลายรูปแบบ เช่น

- (1) ขู่เชือดจะทำอันตราย
- (2) ถูกปล่อยให้อยู่โดดเดี่ยว
- (3) แสดงอาการหึงหวงเกินเหตุ
- (4) จำกัด ไม่ให้สิ่งจำเป็นแก่ความเป็นอยู่

(5) ช่มชู้ ทำให้เกรงกลัว ทำให้ขายหน้า ไร้เกียรติ ถูกเหยียดหยาม ทำให้ด้าด้วยปฏิบัติเหมือนทาส

(6) การเรียกขานด้วยคำไม่เหมาะสมวิพากษ์วิจารณ์ในทางเสียหาย ถูกเหยียดหยาม ดูแคลน

(7) กล่าวโทษ ใส่ความ ดำนิ ตีเตียนการกระทำของกลุ่มสมรสไปเสียทุกสิ่ง

(8) เย็นชา เพิกเฉย ไม่สนใจ ขับไล่ใส่ส่ง พุดจาเยาะเย้ยถากถางอยู่เสมอ

(9) โกหก ไม่ทำตามสัญญาทำลายความเชื่อถือของกลุ่มสมรส

(10) ช่มชู้ทำให้กลุ่มสมรสตกใจกลัว

(11) ปฏิเสธไม่ให้ความช่วยเหลือเมื่ออีกฝ่ายเจ็บป่วยหรือได้รับบาดเจ็บ

(12) ช่มชู้หรือทำลายทรัพย์สินของอีกฝ่ายหนึ่ง

การกระทำทารุณด้านจิตใจมีส่วนสัมพันธ์กับการฆ่าตัวตายและพยายามฆ่าตัวตาย

5) ความรุนแรงจากจารีตประเพณีปฏิบัติ

ผู้หญิงและเด็กผู้หญิงในหลายประเทศทั่วโลกได้รับความเจ็บปวดและทรมานจากการปฏิบัติตามความเชื่อในลัทธิศาสนาหรือชนเผ่าต่างๆ เช่น ความเชื่อในเรื่องของการขลิบอวัยวะเพศหญิง ถือเป็นความรุนแรงต่อเด็ก

6) ประเพณีการเลือกปฏิบัติต่อลูกผู้ชายและผู้หญิง

ในบางประเทศก็มีความต้องการเด็กผู้ชายมากกว่าเด็กผู้หญิง เช่น การฆ่าทารกที่เป็นเพศหญิง

7) ความรุนแรงที่เกิดจากการบังคับการค้าประเวณี

จากการรายงานพบว่า ครอบครัวที่ยากจนหรือไร้ศีลธรรมไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรมักจะขายหรือให้เช่าบุตร จึงอาจถูกบังคับค้าประเวณี เด็กผู้หญิงจึงเสี่ยงต่อการถูกทำร้ายหรือโดนแสวงหาประโยชน์ทางเพศจากนายจ้าง

2.2.3 สาเหตุความรุนแรงในครอบครัว

สาเหตุของความรุนแรงในครอบครัวนั้นมิได้เกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่หากมีหลายสาเหตุร่วมกัน ดังนี้¹⁰

2.2.3.1 สาเหตุด้านตัวบุคคล

กล่าวได้ว่าความยากจนหรือการตกงานเป็นปัจจัยกดดันให้ก่อความรุนแรงรวมทั้งประสบการณ์ถูกทำร้ายทุบตีในวัยเด็ก บุคคลที่ด้อยวุฒิภาวะมีความรู้สึกเก็บกด มีความซึมเศร้าเก็บตัว และมีบุคลิกภาพแปรปรวน ก้าวร้าว สิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับอาชีพ เช่น ลักษณะงานที่ทำ

¹⁰ วัชรินทร์ ปิงเงวัญญูสกุล, อุทัยวรรณ แจ่มสุธี และ อำนาจ เนตยสุภา. เล่มเดิม. หน้า 48-60.

กลุ่มคนที่มีความกดดันสูง ครอบครัวแตกแยก ผู้ที่เสพยาเสพติดให้โทษและดื่มสุรามีแนวโน้มก่อความรุนแรงสูง อาจเกิดจากอาการป่วยทางจิต

ในเรื่องของบุคลิกภาพอันเป็นผลมาจากพันธุกรรม การตั้งครร์ก การคลอดพิการ ระดับสติปัญญา ก็เป็นสาเหตุของการใช้ความรุนแรง เช่นเดียวกัน¹¹

สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ทฤษฎีอำนาจควบคุม ซึ่งผู้กระทำการต้องการได้รับหรือรักษาอำนาจและควบคุมคู่ครองอีกฝ่าย โดยเชื่อว่าตนกระทำได้โดยชอบและเป็นรูปแบบพฤติกรรมใช้กำลังบังคับระหว่างความสัมพันธ์ในครอบครัวผู้กระทำการได้มาซึ่งการควบคุมความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมของคู่ครอง โดยใช้วิธีการรุนแรง เช่น การข่มขู่หรือการใช้กำลังประทุษร้าย หรือกระทำรุนแรงทางเพศ นอกจากนี้การใช้กำลังประทุษร้ายต่อกาย หรือเพศเพื่อควบคุมคู่ครองอาจทำให้ผู้ถูกกระทำพยายามหรือหาวิธีหลบหนีจากการถูกประทุษร้าย ดังนั้นผู้กระทำการอาจใช้วิธีข่มขู่ หรืออาฆาตให้คู่ครองเกิดความกลัว และผู้กระทำรุนแรงจะพัฒนากลวิธีที่พิสดารและอันตรายยิ่งขึ้นด้วย

2.2.3.2 สาเหตุด้านครอบครัว

ครอบครัวนั้นถือเป็นหน่วยทางสังคม โดยทฤษฎีแล้วครอบครัวเกิดขึ้นด้วยความรัก ความอบอุ่นและเกื้อกูลกัน ครอบครัวถูกกำหนดให้มีบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบต่อกัน โดยมีเงื่อนไขของอายุและเพศ ซึ่งสภาพสังคมนั้นมีส่วนกดดันให้โครงสร้างของสถาบันครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปและมีส่วนเสริมให้เกิดปัญหาครอบครัวมากขึ้น เช่น แนวโน้มในการเพิ่มขึ้นของครอบครัวเดี่ยวที่แยกตัวอยู่ลำพัง ปราศจากผู้คอยยับยั้งหรือช่วยเหลือในกรณีเกิดเหตุเผชิญหน้าในระหว่างคู่ครอง เนื่องจากครอบครัวเหล่านั้นขาดญาติหรือเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่มั่นคงครอบครัวเหล่านี้ล้วนแต่เสี่ยงในการเกิดความรุนแรงสูง

จากการศึกษาพบว่า บุคคลที่มีประสบการณ์ความรุนแรงในวัยเด็ก เช่น เห็น บิดา มารดาทำร้ายทุบตีกันบ่อยๆ มักจะกระทำความรุนแรงต่อคู่ครองเมื่อเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่เป็นลักษณะของวัฏจักรความรุนแรง โดยทฤษฎีวัฏจักรความรุนแรงกล่าวว่า สาเหตุที่ผู้ใหญ่กระทำความรุนแรงต่อคู่ครองเนื่องจากได้เรียนรู้ความรุนแรงจากครอบครัวตั้งแต่วัยเด็ก และเห็นว่าการเรียนรู้ความรุนแรงในครอบครัวหรือชุมชนระหว่างเด็กผู้ชายกับเด็กผู้หญิงก็มีผลแตกต่างกัน กล่าวคือ เด็กผู้ชายเรียนรู้ที่จะก่อเหตุรุนแรง ส่วนเด็กผู้หญิงเรียนรู้ที่จะเป็นผู้ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวยอมทำให้สมาชิกในครอบครัวคุ้นเคยกับความรุนแรง เด็กที่ถูกบิดา มารดาทำโทษรุนแรงมีส่วนทำให้เด็กมีบุคลิกภาพก้าวร้าว การเลี้ยงดูบุตรด้วยวิธีเข้มงวด เด็กจะปรับตัวเข้ากับสังคมได้ยากและมักประพฤติฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคมมากกว่าเด็กที่ถูกเลี้ยงดูด้วยความรัก

¹¹ รณชัย คงสกนธ์. เล่มเดิม. หน้า 8.

2.2.3.3 สาเหตุด้านสังคม

การศึกษาสาเหตุปัจจัยทางด้านสังคม พบว่ามีหลายด้านที่ก่อให้เกิดความกดดันให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว เช่น ปัญหาการว่างงาน ซึ่งในสังคมที่มีภาวะคนว่างงานมาก แนวโน้มการใช้ความรุนแรงในครอบครัวมีสูงขึ้น นอกจากนี้โครงสร้างของสังคมก็มีส่วนทำให้เกิดความรุนแรงได้ เช่น สังคมคาดหวังว่าผู้ชายต้องเป็นทุกอย่าง ซึ่งความจริงแล้วโดยจารีตประเพณีผู้ชายต้องเป็นผู้ประสบความสำเร็จเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวและปกครองดูแลสมาชิกและคู่สมรสในทางตรงกันข้ามสังคมคาดหวังว่าผู้หญิงต้องเป็นแม่บ้านและรับใช้ผู้เป็นสามี การบังคับให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมจึงนำไปสู่การใช้ความรุนแรง สังคมก็ยอมรับเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัว

ส่วนความสัมพันธ์ด้านสถานภาพย่อมนำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว เช่น กรณีภริยามีหน้าที่การงานดีกว่า หรือสถานะทางสังคมสูงกว่าสามี ในกรณีเช่นนี้สามีมักแสดงอำนาจเพื่อยืนยันความเหนือกว่าภริยาจึงนำไปสู่การกระทำความรุนแรงในครอบครัวต่อคู่ครองและบุตร แต่อย่างไรก็ตามปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมิได้จำกัดเฉพาะกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำเท่านั้นครอบครัวที่มีฐานะดีก็มีการทำร้ายร่างกายกันระหว่างคู่ครองได้ จึงไม่อาจที่จะสรุปได้ว่าปัญหาความรุนแรงในครอบครัวจะเกิดเฉพาะผู้ใช้แรงงานเท่านั้น

นอกจากนี้สาเหตุทางด้านครอบครัว จึงอาจเกิดขึ้นจากพ่อแม่มีอายุน้อย เป็นพ่อเลี้ยงหรือแม่เลี้ยง เป็นพ่อแม่ที่เลี้ยงดูลูกโดยลำพัง ครอบครัวใหญ่ที่อยู่กันอย่างแออัด การหย่าร้าง ครอบครัวแตกแยก เป็นต้น¹²

2.2.3.4 สาเหตุความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจ

กลุ่มสตรีศึกษาได้ใช้ทฤษฎีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจอธิบายสาเหตุความรุนแรงในครอบครัวว่า เนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายหญิงในสังคม กล่าวถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชาย หญิงในสังคม จึงทำให้หญิงต้องพึ่งพาเศรษฐกิจกับสามีด้วยเหตุนี้ผู้หญิงจึงไม่มีอำนาจในครอบครัว จากการศึกษาพบว่า สาเหตุความรุนแรงที่เกิดแก่ผู้หญิงเนื่องจากวัฒนธรรมของสังคมที่เห็นว่า ชาย หญิง ไม่เท่าเทียมกัน โดยมีข้อสนับสนุนจากการศึกษา กลุ่มวัฒนธรรมย่อยซึ่งได้ทำการศึกษากลุ่มวัฒนธรรมย่อย จำนวน 90 กลุ่มจากทั่วโลก พบว่ามีเพียง 16 กลุ่มวัฒนธรรมย่อยที่มีความรุนแรงต่อผู้หญิงน้อยมาก หรือไม่มีเลย ก็ปรากฏว่า สาเหตุสำคัญเนื่องจากวัฒนธรรมที่มีความเสมอภาคระหว่างชาย หญิง โดยชายหญิงมีส่วนร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของครอบครัวรวมทั้งเกี่ยวกับรายได้และการอาชีพของครอบครัว

¹² แหล่งเดิม.

จากที่ศึกษาข้างต้นพบว่ามีความรู้วิเคราะห์สาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุการฉกความรุนแรงในครอบครัวไว้หลายทฤษฎี เช่น สาเหตุจากตัวบุคคล ในกรณีที่มีประสบการณ์ความรุนแรงในวัยเด็กหรือมีปัญหาด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจหรือเป็นบุคคลที่มีบุคลิกก้าวร้าว แปรปรวน สาเหตุจากครอบครัวเกี่ยวกับความประพฤติของกลุ่มสมรส เช่น คัมสุรา เสพยาเสพติด เล่นการพนัน เป็นต้น ประการสุดท้าย สาเหตุจากความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจระหว่างชายหญิงที่ไม่เท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์สาเหตุของความรุนแรงในครอบครัวไม่อาจใช้ทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งอธิบายได้อย่างสมบูรณ์จำต้องอาศัยหลายทฤษฎีอธิบายร่วมกัน

2.2.4 ผลกระทบความรุนแรงในครอบครัว¹³

ผลกระทบความรุนแรงเกิดต่อร่างกายและจิตใจของผู้ถูกกระทำและคนที่อยู่รอบข้าง เช่น กรณีพ่อทุบตีแม่ เด็กอาจถูกทุบตีไปด้วย เด็กที่ถูกทุบตีจะฝังใจเรื่องความรุนแรง นอกจากนี้การอยู่ในภาวะแวดล้อมที่มีความรุนแรงเด็กจะซึมซับเลียนแบบและเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะกระทำความรุนแรงต่อครอบครัวของตนเอง ดังนั้น เราจึงต้องป้องกันมิให้ความรุนแรงแพร่ขยายถ่ายทอดเป็นวัฏจักรต่อไป

2.2.4.1 ผลต่อสตรีที่ถูกทำร้าย

- ผลกระทบทางร่างกาย สตรีที่ถูกทำร้ายจะได้รับบาดเจ็บตั้งแต่เล็กน้อยจนบาดเจ็บสาหัส เสียชีวิต การบาดเจ็บเล็กน้อย ได้แก่ ฟกช้ำ บวม เจ็บ จนกระทั่งถึงบาดเจ็บสาหัสต้องเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล

- ผลกระทบทางจิตใจ สตรีจะรู้สึกปวดร้าว กระแทกกระเทือนใจ หวาดกลัว หวาดระแวงมีความรู้สึกสูญเสียอำนาจและสูญเสียความภาคภูมิใจในตนเอง

2.2.4.2 ผลกระทบต่อครอบครัว

พฤติกรรมความรุนแรงในครอบครัวจะทำลายสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัว ครอบครัวจะไม่สงบสุข เห็นห่าง ขาดความรัก ความสามัคคีและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ครอบครัวลักษณะนี้จะไม่สามารถดำเนินอยู่ในสังคมอย่างปกติได้ ในที่สุดก็เกิดปัญหาการหย่าร้างเกิดปัญหาครอบครัวแตกแยก เป็นต้น

2.2.4.3 ผลกระทบต่อสังคม

การใช้ความรุนแรงในครอบครัวมีผลต่อทั้งด้านความสุขและทางด้านเศรษฐกิจของสังคมทั้งยังเป็นปัญหาเรื้อรังถ่ายทอดถึงรุ่นหลังได้อีก จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมต้องเข้าใจปัญหาอย่างชัดเจน ตระหนักถึงความรุนแรงและความพร้อมใจกันทุกฝ่ายเพื่อดูแลป้องกันไม่ให้

¹³ แหล่งเดิม. หน้า 26-28.

ปัญหาเกิดขึ้นมาในอนาคต ในเรื่องของปัญหาเด็กเร่ร่อน ที่มีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากครอบครัวที่แตกแยก รัฐต้องสูญเสียทรัพยากรบุคคลและค่าใช้จ่ายมากมายเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว

2.3 ทฤษฎีในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์¹⁴

กระบวนการทัศน์ของความยุติธรรม (paradigm of justice)

- ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice)
- กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative practice, restorative justice program, restorative justice process)

2.3.1 กระบวนทัศน์ของความยุติธรรม

กระบวนทัศน์หมายถึงชุดของความคิด/ความเชื่อ ที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ หรือกระบวนการให้เป็นไปตามความเชื่อ

กระบวนทัศน์หลักของความยุติธรรม มี 2 กระบวนทัศน์คือ (Zehr, 1995, p. 97)

1. กระบวนทัศน์แบบแก้แค้นทดแทน (retributive justice) และ
2. กระบวนทัศน์แบบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice)

2.3.1.1 กระบวนทัศน์แบบแก้แค้นทดแทน (retributive justice)

เป็นกระบวนทัศน์ของความยุติธรรมอาญา มีความเชื่อดังนี้ Marshall, 2001, p. 111)

- 1) การกระทำผิดคือการทำผิดกฎหมาย
- 2) กฎหมายกำหนดความผิดไว้อย่างชัดเจนเมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมก็พยายามหาว่า เกิดการกระทำผิดอะไรขึ้น ใครทำผิด และจะลงโทษคนทำผิดอย่างไร
- 3) การกระทำผิดต้องได้รับการทดแทน ความผิดเป็นเรื่องส่วนบุคคลของคนๆ นั้น คนที่ทำผิดต้องรับผิดชอบการกระทำด้วยตนเอง ดังนั้น จึงทำให้เกิดการกำหนดลักษณะของคน และเป็นตราบาปติดตัวไปจนวันตาย ได้แก่คำว่า อดีตนักโทษ อดีตผู้ถูกคุมความประพฤติ อดีตผู้กระทำผิด เป็นต้น
- 4) การทดแทนการกระทำผิดต้องทำโดยการทำให้เจ็บปวดหรือเกิดความทุกข์
- 5) เมื่อผ่านกระบวนการยุติธรรมตามขั้นตอน ก็เรียกว่าได้รับความยุติธรรมแล้ว

¹⁴ กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม. (2552). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2552, จาก <http://203.154.185.6/web/index.php?q=node/60>

กระบวนการตัดสินและทฤษฎีแบบแก้แค้นทดแทนมองผู้กระทำความผิดหรืออาชญากรเป็นเรื่องส่วนบุคคล เป็นเพราะคนๆ นั้นเลือกที่จะกระทำความผิดก็ต้องรับผิดชอบการกระทำผิดของตนเอง การลงโทษก็เพื่อแก้แค้นเท่านั้น แก้แค้นเพราะคนทำผิดเลือกที่จะทำผิดเอง (Marshall, 2001 p. 111) ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมอาญาที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากกระบวนการตัดสินแบบแก้แค้นทดแทน (retributive justice) จึงมองว่า เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นก็ต้องหาคำตอบว่า ทำผิดกฎหมายข้อใด ใครเป็นคนทำผิดกฎหมาย และจะลงโทษคนกระทำความผิดอย่างไร และการลงโทษก็เป็นการทำให้เกิดความทุกข์/ความเจ็บปวด

2.3.1.2 กระบวนการตัดสินของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การเปลี่ยนกระบวนการตัดสินคือการเปลี่ยนความคิด/ความเชื่อใหม่ การเปลี่ยนวิธีคิดจากความยุติธรรมทางอาญามาเป็นความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือการเปลี่ยนความคิด/ความเชื่อเกี่ยวกับอาชญากรรมเสียใหม่ การเปลี่ยนกระบวนการตัดสินความยุติธรรมทางอาญาเป็นกระบวนการตัดสินความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีที่มาสำคัญคือการตั้งคำถามต่อกระบวนการตัดสินอาญา

- การกระทำความผิดเกิดขึ้นเพราะคนคนนั้นเลือกที่จะกระทำความผิดเองเช่นนั้นหรือ ปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม และอื่นๆ ไม่ได้ผลักดันหรือเป็นปัจจัยให้คนกระทำความผิดเลยหรือ

- มีการตั้งคำถามเรื่องเป้าหมาย วัตถุประสงค์ วิธีการ และประสิทธิภาพของการลงโทษแบบแก้แค้นทดแทน ที่ใช้ในกระบวนการยุติธรรมอาญาว่า การจัดการกับผู้กระทำความผิดมีเพียงวิธีการที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาเท่านั้นหรือ การลงโทษที่ผ่านมามีประสิทธิภาพจริงหรือ ถ้ามีประสิทธิภาพ ทำไมจึงยังมีการกระทำความผิดซ้ำ

- มีการตั้งคำถามเรื่องความหมายของคำว่า “ยุติธรรม” ว่าความยุติธรรมคืออะไรกันแน่ การลงโทษโดยการทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความทุกข์, ความเจ็บปวดเป็นความยุติธรรมหรือ

ดังนั้น ในกระบวนการตัดสินของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีการให้ความหมายของคำว่า “ความยุติธรรม (justice)” ใหม่ เป็นความยุติธรรมที่ให้ความสำคัญและยอมรับอย่างให้เกียรติ (respect) กับความแตกต่างระหว่างบุคคลการให้ความหมายใดๆ ก็ตามต่อสิ่งที่ป็นนามธรรม คนแต่ละคนก็ให้ความหมายแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ทางสังคม (socialization) และบริบททางสังคมนั้นๆ ความยุติธรรมก็เช่นเดียวกัน คนแต่ละคนให้ความหมายของคำว่า “ความยุติธรรม” ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับมุมมองและจุดยืน (stand point) ของแต่ละคน อยู่ที่ว่าในขณะที่นั้นใครเป็นคนมีอำนาจในการกำหนดความหมายของ “ความยุติธรรม” สำหรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับผู้เสียหายเป็นอันดับแรก ผู้เสียหายจึงมีอำนาจ

ในการกำหนดความหมายของความยุติธรรม บอกได้ว่าความยุติธรรมที่ตนต้องการคืออะไร ในกระบวนการที่สนความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ความยุติธรรมเกิดขึ้นเมื่อความต้องการของผู้เสียหายได้รับการตอบสนอง

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเกิดจากการเปลี่ยนแนวคิดและวิธีคิดที่มีต่ออาชญากรรมและการตกเป็นเหยื่อ/ผู้เสียหาย จากเดิมที่มองว่าอาชญากรรมเป็นการกระทำที่ต่อต้าน/เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ รัฐต้องเข้ามาดำเนินการ เหยื่อ/ผู้เสียหายไม่มีส่วนในกระบวนการ แต่ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มองว่า อาชญากรรมเป็นการกระทำที่ต่อต้าน/เป็นปฏิปักษ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคลระหว่างผู้กระทำผิดและเหยื่อ/ผู้เสียหาย ดังนั้น ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงมุ่งแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบในการกระทำของเขา และให้ความช่วยเหลือ/บรรเทาผลร้ายแก่เหยื่อ/ผู้เสียหาย โดยมีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่ให้ผู้กระทำความผิดเข้าใจปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ยุติ แต่ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดด้วยหลักการยอมรับ ให้มีการยอมรับและการบูรณาการเขาเหล่านั้นเข้าสู่ชุมชนด้วยการปรับพฤติกรรมเขาให้เป็นผู้ที่เคารพกฎหมาย ความยุติธรรมในกระบวนการที่สนความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้มาโดยการพูดคุยกันและทำข้อตกลงร่วมกัน

Howard Zehr (1990) ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้เขียนหนังสือ “changing lenses” นำเสนอกระบวนการที่สนความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice) ซึ่งแตกต่างไปจากกระบวนการที่สนเพื่อการแก้แค้นทดแทน (retributive justice) คือ ในขณะที่มาตรการเพื่อการแก้แค้นทดแทนให้ความสำคัญกับการลงโทษ แต่กระบวนการที่สนความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบ (accountability) การปรองดอง (healing) และการยุติข้อขัดแย้ง (closure)

กระบวนการที่สนความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของ Zehr คือ

- (1) อาชญากรรมเป็นการทำลายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การจัดการกับอาชญากรรมคือการฟื้นฟูความสัมพันธ์ของบุคคล (to restore relationship)
- (2) ความยุติธรรมคือความต้องการของผู้เสียหายได้รับการตอบสนอง และผู้กระทำผิดปฏิบัติตามพันธะสัญญา
- (3) การเยียวยาความเสียหายคือการทำสิ่งที่ดี, สิ่งที่ต้องที่สุดที่สามารถทำได้
- (4) ความยุติธรรมได้มาโดยการพูดคุยกัน, ทำข้อตกลงร่วมกัน (agreement making)
- (5) การที่จะเรียกว่าความยุติธรรมให้ดูที่ผลลัพธ์คือ

- ความต้องการของผู้เสียหายได้รับการตอบสนอง
- ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบ (accountability)
- คู่กรณีมีความปรองดองกัน

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงมีกระบวนการที่แตกต่างจากกระบวนการในกระบวนการยุติธรรมแบบเดิม คือ

- (1) ให้ความสำคัญเรื่องการเยียวยาความเสียหายแก่เหยื่อ/ผู้เสียหายและชุมชนที่ตกเป็นเหยื่อมากกว่าการให้คุณค่าในเรื่องการลงโทษผู้กระทำผิด
- (2) ยกระดับความสำคัญของเหยื่อ/ผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมให้มากขึ้น ทั้งการเข้ามามีส่วนร่วม และการให้บริการ/ให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อ/ผู้เสียหาย
- (3) เรียกร้องให้ผู้กระทำผิดแสดงความรับผิดชอบโดยตรงต่อบุคคล/และหรือชุมชนที่ตกเป็นเหยื่อหรือได้รับความเสียหายจากการกระทำของเขา
- (4) กระตุ้นและสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องในการแสดงความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด และให้การช่วยเหลือสนับสนุนในการตอบสนองความต้องการของเหยื่อ/ผู้เสียหาย และผู้กระทำผิด
- (5) ให้ความสำคัญกับการที่ผู้กระทำผิดแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของเขา และการชดใช้/บรรเทาผลร้ายจากการกระทำผิดมากกว่าการลงโทษอย่างเฉียบขาด
- (6) ตระหนักถึงความรับผิดชอบของชุมชนในการปรับพฤติกรรมของผู้กระทำผิด ทั้งนี้เพราะมองว่าอาชญากรรมอยู่ในบริบทของสังคมและมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆ ของสังคม) ไม่ใช่เป็นระบบปิดที่แยกส่วนออกมาจากสังคม ดังนั้นการดำเนินการตามแนวคิดของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงต้องมีการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ผู้กระทำผิด เหยื่อ/ผู้เสียหาย และ/หรือชุมชน

ตารางที่ 2.1 เปรียบเทียบกระบวนทัศน์ในงานยุติธรรม

กระบวนทัศน์แบบแก้แค้นทดแทน	กระบวนทัศน์แบบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
อาชญากรรมหมายถึงการละเมิดต่อรัฐ	อาชญากรรมหมายถึงการละเมิดต่อบุคคลหนึ่งโดยบุคคลอื่น
ให้ความสำคัญกับการประณาม, ความผิด และการกระทำผิดในอดีต (เขาเคยทำสิ่งนี้หรือไม่)	ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหา, แนวโน้มที่จะปฏิบัติตามกฎหมาย และเหตุการณ์ในอนาคต (เขาควรจะทำอย่างไร)
ความสัมพันธ์ที่เป็นปรปักษ์กัน และรูปแบบของกระบวนการพิจารณาคดี	รูปแบบของการสนทนาและเจรจาต่อรอง
กำหนดให้มีการลงโทษ,การกักขัง และการป้องกัน	การชดใช้/การบรรเทาผลร้ายเป็นทางหนึ่งในการฟื้นฟูความทั้งสองฝ่าย โดยมีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่การประนีประนอม/การฟื้นฟู
กฎหมายเป็นผู้ให้ความหมายของคำว่า “ยุติธรรม” โดยคำนึงถึงเจตนาในการกระทำ และกระบวนการในการดำเนินคดีเป็นสำคัญ	ความยุติธรรมหมายถึงความสัมพันธ์ที่ถูกต้อง การที่จะตัดสินว่ายุติธรรมหรือไม่ให้ดูที่ผลลัพธ์
ความขัดแย้งของอาชญากรรมไม่ชัดเจนมองว่าอาชญากรรมเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับรัฐ	อาชญากรรมเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลต้องรู้จักค่านิยมของความขัดแย้ง (value of conflict)
ชุมชนอยู่ขอบนอก (sideline) ของกระบวนการ โดยรัฐเป็นผู้ดำเนินการแทนชุมชน	ชุมชนเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนในกระบวนการฟื้นฟู
เป็นการแข่งขัน, ค่านิยมเรื่องปัจเจกชน	กระตุ้นให้เกิดความร่วมมือซึ่งกันและกัน
เป็นบทบาทของรัฐที่จะดำเนินการต่อผู้กระทำผิดโดยตรง •เหยื่อถูกละเลย •ผู้กระทำผิดเป็นปรปักษ์กับรัฐ	บทบาทของเหยื่อและผู้กระทำผิดในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เป็นการแก้ปัญหาแบบองค์รวม (holistic) โดยตระหนักถึงความต้องการ/สิทธิของเหยื่อ ผู้กระทำผิดได้รับการกระตุ้น/สนับสนุนให้แสดงความรับผิดชอบ

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

กระบวนทัศน์แบบแก้แค้นทดแทน	กระบวนทัศน์แบบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
ความรับผิดชอบของผู้กระทำผิดหมายถึงการได้รับโทษ	ความรับผิดชอบของผู้กระทำผิดหมายถึงความเข้าใจผลกระทบที่เกิดจากการกระทำของตน และการช่วยคิดตัดสินใจว่าจะทำในสิ่งที่ถูกต้อง หรือแก้ไขผลร้ายจากการกระทำของตนอย่างไร
การกำหนดว่าการกระทำใดเป็นความผิดกำหนดโดยกฎหมายเท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม (เชื่อว่าการกระทำผิดเกิดจากกายและ/หรือจิตของผู้กระทำผิด)	การนำความเข้าใจกับการกระทำผิดต้องครบบริบททั้งหมด ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และศีลธรรม (เชื่อว่าปัจจัยในการกระทำผิดเกิดจากสภาพสังคม)
การตอบสนอง การลงโทษ: ผู้ศึกษาให้ความสำคัญโดยดูที่พฤติกรรมของผู้กระทำผิดในอดีต (ใช้หลัก determinism การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดใช้วิธี case work ซึ่งได้รับอิทธิพลจากจิตวิเคราะห์เป็นหลัก)	การตอบสนอง การลงโทษ: ผู้ศึกษาให้ความสำคัญต่อพฤติกรรมของผู้กระทำผิดว่าจะกระทำการที่เป็นผลร้ายอีกหรือไม่ในอนาคต (ใช้ทฤษฎีการทำหน้าที่ ซึ่งเชื่อว่าการทำความเข้าใจมนุษย์ควรพิจารณาจากสภาพความเป็นจริงปัจจุบัน)
ตราบาปของความเป็นอาชญากรจะติดตัวตลอดไป	ตราบาปของความเป็นอาชญากรจะหมดไปโดยผ่านกระบวนการฟื้นฟู
ไม่มีการส่งเสริม/สนับสนุนในเรื่องความสำนึกและการให้อภัย	มีความเป็นไปได้ที่จะมีความสำนึกผิดของผู้กระทำผิด และการให้อภัยของเหยื่อ
การดำเนินการขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ในวิชาชีพต่างๆ ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐ	ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรง
Mark S. Umbreit (1998) “Restorative Justice Through Victim-Offender Mediation: A Multi-Site Assessment, http://wcr.sonoma.edu/umbeit.html .	

หลักการของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

- อาชญากรรมก่อให้เกิดความเสียหายต่อเหยื่อ/ผู้เสียหาย ชุมชน และตัวผู้กระทำผิดเอง และต้องสร้างภาระหน้าที่ในการกระทำสิ่งที่ถูกต้อง
- คู่ความทุกฝ่ายต้องมีส่วนในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้น รวมทั้งเหยื่อ/ผู้เสียหาย ถ้าเหยื่อต้องการ
- ความเห็น/ทัศนะของเหยื่อ/ผู้เสียหายเป็นความเห็นหลักที่จะตัดสินว่าจะแก้ไขผลร้ายจากอาชญากรรมอย่างไร
- ความรับผิดชอบ (accountability) ของผู้กระทำผิดแสดงให้เห็นโดยการยอมรับผิดชอบและทำการแก้ไขผลร้ายจากอาชญากรรมอย่างเป็นรูปธรรม
- ชุมชนต้องสร้างความมั่นใจว่า กฎหมายซึ่งเป็นบรรทัดฐานในการควบคุมพฤติกรรมของพลเมืองนั้นให้ความคุ้มครองทุกคนโดยเสมอภาค โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องวัฒนธรรมและภูมิหลังต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ ศาสนา เศรษฐกิจ อายุ สถานภาพครอบครัว ความสามารถ และภูมิหลังอื่นๆ
- อาชญากรรมเป็นการละเมิดต่อบุคคลไม่ใช่การละเมิดต่อรัฐ ดังนั้น รัฐจึงต้องแก้ไขปัญหาแต่ไม่ใช่เป็นตัวหลัก (main player) ในการแก้ปัญหา แต่เป็นความรับผิดชอบของผู้กระทำผิดในการทำสิ่งที่ถูกต้องต่อเหยื่อและชุมชน (เป็นผู้เสียหายโดยตรงและโดยอ้อมไม่ใช่ต่อรัฐ)
- การแก้ไขผลร้ายจากอาชญากรรมและการสร้างความสัมพันธ์ใหม่ (rebuild relationship) แทนการลงโทษเป็นจุดมุ่งหมายลำดับแรกของงานยุติธรรม การชดใช้ความเสียหายเป็นกฎ (rule) ไม่ใช่ข้อยกเว้น
- การวัดผลลัพธ์ต้องดูว่าได้มีการแก้ไขผลร้ายจากอาชญากรรมอย่างไร ไม่ใช่ดูว่าจะลงโทษให้ได้รับความทุกข์ทรมานอย่างไร
- การควบคุมอาชญากรรมต้องทำโดยชุมชนและสมาชิกในชุมชนเป็นหลัก ระบบงานยุติธรรมมีความสำคัญน้อยมาก เพราะระบบงานยุติธรรมจะทำได้ก็ต่อเมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นแล้ว

รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จำแนกได้เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้¹⁵

¹⁵ จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย. (2547, พฤษภาคม-สิงหาคม). “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทางเลือกในการยุติข้อขัดแย้งทางอาญาสำหรับสังคมไทย.” ดุลพาท, 51, 2, หน้า 125-127. อ้างถึงใน คณะทำงานโครงการนำร่องพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชน. (2550). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์. หน้า 18-19.

ก. การไกล่เกลี่ย วิธีการประกอบด้วยการเผชิญหน้าระหว่างผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ โดยมีคนกลางเป็นผู้ประสานงานโดยทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำต้องพูดคุยกันตามความเป็นจริงบนฐานของความสมเหตุสมผล

ข. การประชุมกลุ่มครอบครัว การประชุมกลุ่มครอบครัวประกอบด้วยผู้กระทำ ผู้ถูกกระทำ และสมาชิกในครอบครัวที่มีความสำคัญรวมทั้งบุคคลภายนอกเข้าร่วมพูดคุยกันโดยมีคนกลางเป็นผู้ประสานงาน

ค. การพิจารณาแบบล้อมวง ผู้ที่เข้าร่วมในการสัมมนาแบบล้อมวง ได้แก่สมาชิกของชุมชนผู้ที่เคยทำงานเป็นผู้พิพากษา ตำรวจ และอื่นๆ

ง. การพิจารณาโดยคณะกรรมการบูรณาการชุมชน คณะกรรมการนี้ใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเบี่ยงเบนคดีหรือการคุมประพฤติ โดยประกอบด้วย ผู้คนในชุมชน ผู้กระทำผิดเหยื่อ อาชญากรรม ผู้แทนจากกระบวนการยุติธรรม บางครั้งก็มีสมาชิกครอบครัวของผู้กระทำผิดรวมอยู่ด้วย การดำเนินการก็เช่นเดียวกับรูปแบบอื่นๆ

อย่างไรก็ตามในการดำเนินการ อาจใช้รูปแบบในลักษณะการผสมผสานก็ได้ โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์และตัวแปรอื่นๆ

อนึ่ง เราจะพบว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่อาจใช้คู่กันกับกระบวนการยุติธรรมอาญาได้ Dan Van Ness (2002) ได้อธิบายรูปแบบการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับกระบวนการยุติธรรมอาญาไว้ 4 รูปแบบ คือ¹⁶

1) Unified Model ใช้เมื่อพบว่ากระบวนการยุติธรรมอาญาไม่เพียงพอที่จะจัดการกับปัญหาอาชญากรรมได้อย่างเต็มที่ และใช้ความนิยมเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้เป็นประโยชน์ ตัวอย่างหนึ่งคือที่ Genesee Country, New York โดยการใช้ในงานบริการสังคม (community service), การชดเชยความเสียหายแก่ชุมชน (community reparation), การสานสัมพันธ์ไมตรีกันใหม่ (reconciliation), การให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย (victim assistance), การเลี่ยงการพิพากษาคดี (pre-sentence diversion), การเข้าแทรกแซงในกรณีเด็กถูกละเมิด, และ โปรแกรมอื่นๆ

2) Dual Track Model คือการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นอกกระบวนการยุติธรรมอาญา Ron Claassen และทีมงานของเขา ใช้วิธีการนี้ในชื่อ Victim-Offender Reconciliation Program ที่เมือง Fresno, California กระบวนการยุติธรรมอาญาเข้ามาเกี่ยวข้องกับโปรแกรมนี้โดย

¹⁶ กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม. (2552). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์. สืบค้นเมื่อ

การส่งคดีให้ทำ ปัจจุบันพนักงานคุมประพฤติและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมอาญาให้ความสนใจโปรแกรมนี้มาก

3) Safety Net Model คือการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แทรกในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ในกระบวนการยุติธรรมอาญา เช่น Terry O'Connell ประยุกต์รูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวของ นิวซีแลนด์มาใช้ในรัฐนิวเซาท์เวลของออสเตรเลีย เรียกว่า Wagga Wagga โดยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับเด็กกระทำผิด โดยทั่วไปเด็กที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมจะถูกส่งมาสถานีตำรวจ เพื่อว่ากล่าวตักเตือนหรือส่งไปยังศาลเยาวชนและครอบครัว

4) Hybrid Model เป็นการผนวกผลลัพธ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรมอาญา ผู้พิพากษาอาจพิพากษาให้มีการชดใช้ความเสียหาย ตัวอย่างเช่น พิจารณาให้ทำงานบริการสังคม พนักงานคุมประพฤติเข้าไปมีส่วนในการชดใช้ค่าเสียหายโดยช่วยผู้กระทำผิดในการจัดระบบการเงินเพื่อให้มีเงินมาชดใช้ค่าเสียหาย หรือใช้การบริหาร จัดการในงานบริการสังคม

ผลการวิจัยเรื่องแนวทางการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรมอาญาไทย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ใช้ได้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมอาญา แม้ว่าศาลจะพิพากษาแล้ว แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็สามารถนำไปใช้เยียวยาผู้เสียหายได้ กล่าวคือ

1) ใช้ได้ในขั้นตอนการแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน เพราะเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการยุติธรรม ทำให้ทราบถึงสิทธิและหน้าที่ โดยเฉพาะถ้าเป็นคดีเล็กน้อย และเพราะถือได้ว่าเรื่องต่างๆ ยังไม่ฟ้อง สามารถตกลงกันได้

2) ใช้ได้ในขั้นตอนการฟ้องร้อง ในชั้นพนักงานอัยการ เพราะทำให้ทราบสิทธิและหน้าที่ และเพราะพนักงานอัยการมีบทบาทสำคัญก่อนส่งคดีต่อศาล ใช้ได้ในบางคดีที่เป็นเรื่องเล็กน้อย ใช้ได้ในบางความผิด เพราะสามารถตกลงกันได้ และนำมาปรึกษาหารือกันได้

3) ใช้ได้ในระหว่างพิจารณาคดี เพราะทำให้ทราบสิทธิและหน้าที่ และเพราะศาลเป็นหน่วยงานที่ประชาชนให้ความเชื่อถือมาก ใช้ได้ในคดีที่ความผิดไม่ร้ายแรง ไม่กระทบต่อสังคมมาก

4) ใช้ได้ในขั้นตอนหลังคำพิพากษา เพราะเพื่อเยียวยาและฟื้นฟู เพื่อกลับเข้าสู่สังคม เพราะชีวิตมนุษย์ยังดำรงอยู่ต่อไป ใช้ได้ในคดีความผิดที่ไม่ร้ายแรง ไม่กระทบต่อสังคม

นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มยังเห็นว่าผลจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ควรนำไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดโทษหรือลดหย่อนผ่อนโทษ นั่นหมายความว่า ผลจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กับการพิจารณาพิพากษาคควรแยกส่วนกัน

เมื่อนำผลการวิจัยนี้เปรียบเทียบกับรูปแบบการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับกระบวนการยุติธรรมอาญาที่ Dan Van Ness เสนอ พบว่า Hybrid Model น่าจะเหมาะสมที่สุด นั่นหมายความว่า การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรมอาญาสามารถใช้ได้ในทุกขั้นตอน รวมทั้งในศาลเยาวชนและครอบครัวด้วย

2.3.2 แนวคิดในเรื่องครอบครัวสมานฉันท์ การเยียวยาความรุนแรงในครอบครัว

กล่าวได้ว่า กระแสที่นำมาสู่การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในระยะแรกเริ่มขึ้นเมื่อปีคริสต์ทศวรรษ 1960s และ 1970s ในสหรัฐอเมริกาเริ่มต้นจากการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิขั้นพื้นฐานของเหยื่ออย่างจริงจัง จากการสนับสนุนเหยื่อในคดีสามีทำร้ายภรรยา (domestic violence) ซึ่งเป็นเรื่องที่บรรดาผู้หญิงทั้งหลายได้ทำการเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ โดย Erin Pizzey ได้จัดตั้งบ้านพักพิงแห่งแรกขึ้นที่ Chiswick สำหรับผู้หญิงที่ถูกสามีทำร้ายร่างกาย ในปีค.ศ. 1972 และมีการเลียนแบบกันข้ามประเทศเป็นกลุ่มเล็กๆ โดยเงินสนับสนุนของกลุ่มผู้หญิง ด้วยการจัดหาที่พักพิงชั่วคราวให้แก่เหยื่อที่ถูกสามีทำร้ายร่างกาย ภายในปีเดียว (1977-8) มีผู้หญิงจำนวน 11,400 ราย และเด็กจำนวน 20,850 ราย เข้าพักพิงในบ้านพักฉุกเฉินจำนวน 150 แห่ง (Binny et al., 1985) ใน สหราชอาณาจักร องค์การที่เป็นศูนย์กลางในการเคลื่อนไหวให้แก่เหยื่อคือ “Victim Support” เริ่มต้นกิจกรรมในปีค.ศ. 1974 ปัจจุบันมีโครงการในเครือข่ายทั่วประเทศ โดยมีอาสาสมัครประมาณ 12,000 คน ให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อมากกว่าปีละ 1 ล้านคน (Home Office, 1996, p. 33)

การอำนวยความสะดวกยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อทำให้เกิดการเยียวยา ขาดเซชความเสียหาย และสร้างความสามัคคีปรองดองบนพื้นฐานความรู้สึที่เชื่อว่า จะได้รับความยุติธรรม การเยียวยาเพียงอย่างเดียว โดยปล่อยให้ความอยุติธรรมยังคงลอยนวลอยู่นั้นยังไม่เพียงพอ “การสมานฉันท์อย่างสมดุล” (restoring balance) จึงได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวคิดหลักของการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ถ้าเพียงแต่มีคุณภาพเกิดขึ้นระหว่าง ผู้กระทำผิดและเหยื่อ หรือการกระทำผิดนั้นได้รับการปฏิบัติในสิ่งที่สมควรอย่างสมดุล โดย “การสมานฉันท์อย่างสมดุล” ระหว่างเหยื่อกับผู้กระทำผิด จะเป็นไปได้ก็เมื่ออยู่ภายใต้บริบทที่ได้มีการพูดคุยปรึกษาหารือกันระหว่างทั้งสองฝ่ายโดยมีคนกลางจากชุมชนเข้ามาช่วยสนับสนุน และมีหน่วยงานของรัฐช่วยประสานการจัดการให้เกิดเวทีการพูดคุยสมานฉันท์ขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม¹⁷

หากพิจารณาปัญหาความรุนแรงในครอบครัวในฐานะที่เป็นพฤติกรรมกระทำระหว่างกันของมนุษย์แทนที่การพิจารณาว่าเป็นพฤติกรรมกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายที่ยังมีข้อจำกัดในการกำหนด ขอบเขตและบังคับใช้กฎหมายเพื่อควบคุมพฤติกรรมดังกล่าวอยู่ การใช้

¹⁷ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2552). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเยียวยาความรุนแรงในครอบครัว. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2552, จาก <http://www.panyathai.or.th/wiki/index.ph/>

ความรุนแรงระหว่างสามีภรรยา ย่อมแสดงให้เห็นถึงสภาพของการทำลายสัมพันธภาพระหว่างบุคคลทั้งสองฝ่ายได้อย่างชัดเจน การมองความรุนแรงในครอบครัวในมิตินี้ จึงสอดคล้องโดยตรงกับแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ที่มองว่าการกระทำผิดเป็นการทำลายสัมพันธภาพระหว่างบุคคลและการอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นกับทั้งสองฝ่าย สามารถทำได้โดยใช้การสนทนาพูดคุยและทำข้อตกลงร่วมกัน เพื่อให้ความต้องการของผู้ที่ได้รับเสียหายได้รับการตอบสนอง ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบ (Accountability) และคู่กรณีมีความปรองดองกัน

จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ข้างต้น จึงทำให้สามารถนำแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยให้ผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงหรือผู้เสียหายได้มีโอกาสบอกเล่าถึงความรู้สึกและความเสียหายและความต้องการ ชดเชยทดแทน ตลอดจนผลกระทบที่ได้รับจากการทำความรุนแรง และให้ผู้กระทำ ความรุนแรงหรือผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนโดยการบรรเทาหรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตนด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งตามที่ตกลงร่วมกัน และเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้ว คู่กรณีควรต้องรู้สึกที่ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ยุติลงแล้ว และสามารถฟื้นฟูสัมพันธภาพให้ดีขึ้นได้ต่อไป นอกจากนี้ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องปฏิบัติต่อผู้กระทำ ความรุนแรงด้วยหลักการยอมรับและการบูรณาการการให้กลับสู่ครอบครัวด้วยการปรับพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่เหมาะสมอีกด้วย

จึงเห็นได้ว่า หากจะได้นำเอาแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวตามที่ได้กล่าวมานี้ ย่อมจะเป็นแนวทางให้สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยเพียงการบังคับใช้กฎหมาย ด้วยการดำเนินคดีต่อผู้กระทำผิดเพียงอย่างเดียว เนื่องจากปัญหาความรุนแรงในครอบครัว มีความละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง ซับซ้อนทั้งในมิติด้านเพศ ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนความสัมพันธ์ในครอบครัว ดังนั้น ในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวอย่างบูรณาการนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายสาขาวิชาชีพที่เกี่ยวข้องในการให้ความช่วยเหลือ บำบัดรักษา ตลอดจนควรมีบทบาทอย่างไม่เป็นทางการในบางขั้นตอนของการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้ถูกกระทำ ความรุนแรง และปรับเปลี่ยนหรือบำบัดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาของผู้กระทำ ความรุนแรง ตลอดจนแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่มีอยู่และฟื้นฟูสัมพันธภาพภายในครอบครัว¹⁸

¹⁸ กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม. (2552). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์. สืบค้นเมื่อ

ประเด็นที่ควรพิจารณา คือกรณีที่ว่า การทำร้ายที่เกิดขึ้นนั้นมีลักษณะมาก-น้อย หนัก-เบา เช่นไร หรือมีระดับความรุนแรงเพียงไร จึงได้ชื่อว่าเป็นความรุนแรงที่สามารถเยียวยาได้ เช่น สามียิงแต่ทำร้ายร่างกาย หรือประทุษร้ายด้วยวาจา หรือกรณีใดที่หนักเกินกว่าจะเยียวยาได้ เช่น กรณีพยายามฆ่า หรือ ฆาตกรรม นั้นมีระดับความรุนแรงของพฤติกรรมแตกต่างกัน (cited in O'Leary, 1993, p. 20) ดังนี้¹⁹

ความก้าวร้าวทางวาจา /ถูกเหยียดหยาม, ตะโกนใส่, แสดงพลังความเป็นชาย, อิจฉาริษยา, คู่สมรสไม่ปรองดองกัน

ความก้าวร้าวต่อร่างกาย /ผลัก ตบตี กระแทก, ขอมรับและนำเอาการควบคุมโดยวิธีการที่รุนแรงมาใช้, เลียนแบบการแสดงความก้าวร้าวรุนแรงต่อร่างกาย, ถูกกระทำทารุณกรรมตั้งแต่เด็ก, มีบุคลิกภาพที่นิยมความก้าวร้าว, ดิตสุรา

ความก้าวร้าวขั้นรุนแรง/ทุบตี, เตะต่อย, ทำร้ายด้วยวัตถุ หรืออาวุธ, มีบุคลิกภาพแปรปรวน เก็บอารมณ์ไม่อยู่, มีความยกย่องนับถือตนเองต่ำ ฆาตกรรม จะเห็นได้ว่า ระดับความรุนแรงของพฤติกรรม เริ่มจากพฤติกรรมที่มีระดับความรุนแรงน้อยกว่า ไปสู่ระดับความรุนแรงมากขึ้น จนกระทั่งมีระดับความรุนแรงสูงที่สุด คือ เริ่มจาก ความก้าวร้าวทางวาจา ไปสู่ความก้าวร้าวทางร่างกาย และพัฒนาไปสู่ความก้าวร้าวขั้นรุนแรง ซึ่งบางกรณีระดับความก้าวร้าวที่สั่งสมต่อเนื่องเป็นเวลานานอาจนำไปสู่การเกิดความก้าวร้าวรุนแรงสูงสุด ในระหว่างคู่สมรส คือ การฆาตกรรมคู่สมรส ได้แก่ สามียิงภรรยาหรือภรรยาฆ่าสามี

อย่างไรก็ตาม คดีความที่อยู่ในขอบเขตซึ่งสามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ คือคดีความในระดับที่สามียแสดงความก้าวร้าวทางร่างกาย และแสดงความก้าวร้าวขั้นรุนแรง ซึ่งอยู่ในวิสัยที่เยียวยาสมานฉันท์กันได้ ส่วนการพยายามฆ่า หรือฆาตกรรมที่เกิดขึ้นนั้น จัดว่าเป็นความผิดต่อชีวิตร่างกายที่ร้ายแรงที่สุด ซึ่งสมควรใช้วิธีการของกระบวนการยุติธรรมก่อน ส่วนการบำบัดเยียวยา หรือการแสวงหาวิธีการที่เหมาะสมในการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรม ควรกำหนดขึ้นภายหลังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

สาระสำคัญเกี่ยวกับความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มาใช้กับคดีความรุนแรงในครอบครัว ดังนี้²⁰

¹⁹ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2552). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเยียวยาความรุนแรงในครอบครัว. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2552, จาก <http://www.panyathai.or.th/wiki/index.ph/>

²⁰ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2552). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเยียวยาความรุนแรงในครอบครัว. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2552, จาก <http://www.panyathai.or.th/wiki/index.ph/>

ประการแรก วิธีการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีความเหมาะสม

วิธีการที่จะนำมาใช้กับคดีความรุนแรงในครอบครัวกรณีสามีทำร้ายภรรยา ซึ่งมีความละเอียดอ่อนนี้ ควรเป็นวิธีการที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากวิธีการทั่วไป โดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีลักษณะเฉพาะที่มีความเหมาะสม ดังนี้

1) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จัดว่าเป็นพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งของการปรับเปลี่ยนปรัชญาในการมองอาชญากรรมที่แตกต่างไปจาก “การให้ความหมายอาชญากรรมตามปกติแบบเหมารวม” และ “การแยกอาชญากรรมออกจากพฤติกรรมเบี่ยงเบน” คือ เป็นการมองและแยกวิธีการปฏิบัติต่อปัญหาสังคมกึ่งอาชญากรรม ออกจากปัญหาอาชญากรรมทั่วไป ซึ่งโดยปกติแล้วคดีสามีทำร้ายภรรยาเหล่านี้เมื่อเรื่องมาถึงโรงพัก ตำรวจมักจะทำการไต่ถามถึงประณิประนอมโดยมองว่าเป็นเรื่องในครอบครัว ทำให้เหยื่อเสียเปรียบและคับข้องใจ เพราะไม่ได้รับความเป็นธรรม ทำให้เกิดความทุกข์ทรมานในการใช้ชีวิตครอบครัว ที่ไม่ได้รับการบำบัดเยียวยาแต่อย่างใด

ขณะเดียวกันหากเรื่องดังกล่าวถูกดำเนินคดีแบบคดีทำร้ายร่างกาย ตามแบบวิธีที่ดำเนินการกับอาชญากรรมและการกระทำผิดทั้งหลายก็เป็นวิธีการที่ “ตึง” เกินไป ส่งผลกระทบต่อการทำมาหากิน และความสัมพันธ์ของครอบครัวตามมาหลายประการ ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็น “ทางเลือก” ที่เหมาะสมสำหรับคดีที่มีลักษณะเฉพาะเช่นนี้

2) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นวิธีการที่มีลักษณะของ “กระบวนการยุติธรรมทางเลือก” ที่รัฐและสังคมรับรู้และให้การยอมรับในความถูกต้องชอบธรรม ทั้งมีลักษณะ “กึ่งทางการ” ที่ไม่เป็นแบบแผนพิธีการมากเกินไป จนดูเหมือนเป็นการดำเนินคดีความที่มีข่าวครึกโครม ขณะเดียวกันก็มีใช้ทั้งร่างให้เกิดช่องว่างทางสังคม ที่รัฐไม่เข้าไปดูแลรับรู้ปัญหาเหล่านี้ ทั้งๆ ที่สังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมแห่งความเสมอภาคแล้วก็ตาม นอกจากนี้ยังสามารถเลือกใช้กับกรณีสามีทำร้ายภรรยาได้เป็นรายกรณี โดยพิจารณาจากพฤติการณ์แห่งคดี และความยินยอมพร้อมใจของเหยื่อและผู้กระทำประกอบกันส่วนกรณีการกระทำที่มีลักษณะฉุกเฉินกรรจ์ มีโทษร้ายแรง ก็สามารถใช่วิธีการของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักตามปกติได้ ประการที่สอง เป็นเรื่องของลักษณะเฉพาะของปัญหาความรุนแรงในครอบครัวกรณีทำร้ายคู่สมรส

ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวกรณีการทำร้ายคู่สมรส หรือสามีทำร้ายภรณานั้น มีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจ ดังนี้

1) เหยื่อและผู้กระทำผิดในกรณีนี้ส่วนใหญ่เป็น “บุคคลคนเดียวกันตามกฎหมาย” กรณีที่ทำการจดทะเบียนสมรส หรือไม่มีบุตรซึ่งเป็นบุคคลที่สามผูกพันโยงใยอยู่ด้วย และได้รับผลกระทบจากการทำร้ายร่างกายกัน ระหว่างคนสองคนที่อยู่ในครอบครัวเดียวกันด้วย ก่อให้เกิดปัญหาลำบากใจที่ยากแก่การจัดการอย่างเด็ดขาดกับสามีผู้กระทำความรุนแรงแก่เหยื่อซึ่งเป็นภรรยา

ของตน เพราะเหตุที่ไม่สามารถสวมบทบาทสามี บิดา หรือผู้นำครอบครัวได้อย่างสมบทบาทตามที่ควรจะเป็น เพราะการพราศามีและบิดาไปจากตนเองและบุตร ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อครอบครัวของตน แต่หากไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เขื่อก็ต้องยอมทนทุกข์ทรมานต่อสภาพความรุนแรงต่อไปเช่นกัน

2) ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดจากสามีทำร้ายภรรยา นั้นมีลักษณะเป็น “ความรุนแรงสองชั้น” กล่าวคือในครอบครัวที่มีบุตรและบุตรทราบถึง หรือเห็นพฤติกรรมความรุนแรงที่บิดามารดากระทำโต้ตอบกันในลักษณะดุด่า ทำร้ายร่างกาย ขว้างปาสิ่งของ หรือตะโกนใส่กันนั้น บุตรจะตกเป็น “เหยื่อโดยอ้อม” ในเหตุการณ์เหล่านี้ โดยเรียนรู้บทบาททางเพศควบคู่กับความรุนแรง ยอมรับความก้าวร้าวรุนแรงว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่พวกเขายอมรับได้

การแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จำเป็นต้องอาศัยการดำเนินงานเชิงบูรณาการร่วมกันแบบพหุภาคีของภาคส่วนต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาทั้งที่เป็นหน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยอาศัยรูปแบบของทีมงานสหวิชาชีพ (Professional Team Work) เพื่อให้สามารถจัดการกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่มีความสลับซับซ้อนได้ด้วยการพิจารณาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาคู่ละตัว กว้างขวางและหลายรอบด้าน โดยอาศัยความชำนาญพิเศษเฉพาะของบุคลากรแต่ละด้าน ที่จะร่วมกันทำงานสอดคล้องประสานและสนับสนุนซึ่งกันและกันให้เกิดประโยชน์ในการแก้ไขปัญหา

ทีมงานสหวิชาชีพในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ประกอบด้วยบุคลากรต่างๆ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ ดังต่อไปนี้²¹

เจ้าพนักงานตำรวจ

มีบทบาทหน้าที่ในการรับแจ้งเหตุจากผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงและให้คำชี้แจงแนะนำเบื้องต้น ติดตามตัวผู้กระทำความรุนแรง และร่วมให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีในทีมงานสหวิชาชีพ ตลอดจนประสานงานในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และส่งต่อเพื่อให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์และรักษาพยาบาลอาการบาดเจ็บแก่ผู้ถูกกระทำ ความรุนแรง

แพทย์/จิตแพทย์

มีบทบาทหน้าที่ในการตรวจวินิจฉัยและรักษาพยาบาลอาการบาดเจ็บทางกายหรือความเจ็บป่วยทางจิตใจของผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงและผู้กระทำความรุนแรง และร่วมให้ข้อมูลทางการแพทย์ในทีมงานสหวิชาชีพ ตลอดจนให้การแก้ไขเยียวยาหรือบำบัดรักษาอาการทางจิต

²¹ กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม. (2552). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์. สืบค้นเมื่อ

ประสาทที่เกี่ยวข้องกับการปรับพฤติกรรม ทั้งของผู้ถูกระทำความรุนแรงและผู้กระทำความรุนแรง.

พยาบาล

มีบทบาทหน้าที่ในการประเมินอาการบาดเจ็บ ตลอดจนสุขภาพร่างกายและจิตใจ เบื้องต้นของผู้ถูกระทำความรุนแรงและผู้กระทำความรุนแรงและช่วยให้ข้อมูลในทีมงานสหวิชาชีพ

นักจิตวิทยา

มีบทบาทหน้าที่ในการตรวจและประเมินทางจิตวิทยา เพื่อสนับสนุนการวินิจฉัยโรค โดยแพทย์/จิตแพทย์ของผู้ถูกระทำความรุนแรงและผู้กระทำความรุนแรง โดยอาศัยแบบทดสอบทางจิตวิทยาและเครื่องมืออื่นๆ พร้อมทั้งวิเคราะห์และสรุปผลการทดสอบ และช่วยให้ข้อมูลในทีมงานสหวิชาชีพ

นักสังคมสงเคราะห์

มีบทบาทหน้าที่ในการประเมิน วิเคราะห์ข้อมูลทางกาย จิตใจ และสังคมที่เกี่ยวข้องกับ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวของผู้ถูกระทำความรุนแรงและผู้กระทำความรุนแรง ตลอดจน ประมวลและวิเคราะห์ข้อเท็จจริงทางกาย จิตใจ และสังคม ตลอดจนให้การสังคมสงเคราะห์เฉพาะ รายแก่ผู้ถูกระทำความรุนแรงและผู้กระทำความรุนแรง และช่วยให้ข้อมูลในทีมงานสหวิชาชีพ

พนักงานคุมประพฤติ

มีบทบาทหน้าที่ในการประสานงานการทำงานของทีมงานสหวิชาชีพและดำเนินการ ด้วยกระบวนการครอบครัวสามานฉันท์กับคู่สามีภรรยาที่มีปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ตลอดจนติดตามประเมินผลการเยียวยาฟื้นฟูผู้ถูกระทำความรุนแรงและบำบัดรักษาผู้กระทำความรุนแรง

องค์กรเอกชนให้ความช่วยเหลือ

มีบทบาทหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ถูกระทำความรุนแรงตามบทบาทหน้าที่ ขององค์กร และร่วมให้ข้อมูลให้ทีมงานสหวิชาชีพ

รูปแบบของการทำงานแบบสหวิชาชีพในการแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในครอบครัว ด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสามานฉันท์ มี 2 รูปแบบ ได้แก่

1) Interdisciplinary หมายถึง การประสานความร่วมมือจากหลายสาขาวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน โดยใช้วิธีการส่งต่อข้อมูลและประสานทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเป็นทางการ เพื่อใช้ในการดำเนินงานในกระบวนการต่างๆ โดยไม่จำเป็นต้องมีการประชุมกัน

2) Multidisciplinary หมายถึง การทำงานแบบบูรณาการหรือการประชุมทีมสหวิชาชีพ เป็นการทำงานที่ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดในกรณีนั้นๆ มาประชุมปรึกษาหารือกัน เพื่อระดมความคิดเห็น และกำหนดแนวทางการช่วยเหลือร่วมกัน โดยอาศัยพื้นฐานความรู้ ทักษะ และความสามารถพิเศษ ของแต่ละสาขาวิชาชีพ

ในการดำเนินการสามารถแบ่งกระบวนการหลักออกได้เป็น 4 ส่วน ดังนี้²²

ส่วนที่ 1 การประสานงานแรกเริ่มและดำเนินการเบื้องต้นโดยทีมงานสหวิชาชีพ

เป็นกระบวนการแรกเริ่มตั้งแต่เกิดกรณีความรุนแรงในครอบครัวโดยผู้ถูกระทำความรุนแรงแจ้งเหตุต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ จากนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจประสานงานส่งตัวผู้ถูกระทำความรุนแรงพบทีมงานสหวิชาชีพซึ่งประกอบด้วย แพทย์ พยาบาล นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ และพนักงานคุมประพฤติ เพื่อประเมินข้อมูลเบื้องต้นของผู้ถูกระทำความรุนแรง พร้อมทั้งสอบถามความประสงค์และความสมัครใจใช้กระบวนการครอบครัวสมานฉันท์ในการแก้ปัญหาคความรุนแรงในครอบครัว กรณีผู้ถูกระทำความรุนแรงประสงค์และสมัครใจ ทีมงานสหวิชาชีพจะประสานงานส่งต่อเจ้าพนักงานคุมประพฤติต่อไป

ส่วนที่ 2 การใช้กระบวนการครอบครัวสมานฉันท์

เป็นกระบวนการการประชุมประสานสัมพันธ์ภาพตามแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้ถูกระทำความรุนแรงพูดถึงความรู้สึกและความเสียหายที่ได้รับจากการกระทำรุนแรงของผู้กระทำความรุนแรงและให้ผู้กระทำผิดได้สำนึกและแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน พนักงานคุมประพฤติสมานฉันท์เป็นผู้ดำเนินการประชุมให้ทั้งสองฝ่ายหาข้อตกลงร่วมกัน โดยพนักงานคุมประพฤติจะเป็นผู้ติดตามผลการปฏิบัติตามข้อตกลงนั้น กรณีผู้ถูกระทำความรุนแรงไม่พอใจผลการปฏิบัติตามข้อตกลง พนักงานคุมประพฤติประสานงานส่งพนักงานสอบสวนดำเนินคดีกับผู้กระทำความรุนแรงต่อไป

ส่วนที่ 3 การช่วยเหลือผู้ถูกระทำความรุนแรง

เป็นกระบวนการให้ความช่วยเหลือตั้งแต่ผู้ถูกระทำความรุนแรงขอรับความช่วยเหลือจากองค์กรให้ความช่วยเหลือ หรือเข้ารับการรักษาพยาบาลจากสถานพยาบาล กระบวนการเยียวยาและบำบัดรักษาผู้ถูกระทำความรุนแรงทางร่างกาย จิตใจ ตลอดจนการปรับตัวกลับสู่ครอบครัวใช้ชีวิตร่วมกับผู้กระทำความรุนแรงโดยปกติสุขอีกครั้ง

²² รณชัย คงสกนธ์. เล่มเดิม. หน้า 188-189.

ส่วนที่ 4 การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด

เป็นกระบวนการให้ความช่วยเหลือผู้กระทำความรุนแรงในการแก้ไขฟื้นฟู หรือบำบัดรักษาทั้งทางร่างกาย จิตใจ ตลอดจนการปรับตัวกลับสู่ครอบครัวใช้ชีวิตร่วมกับผู้ถูกกระทำความรุนแรงโดยปกติสุขอีกครั้งหนึ่งเช่นเดียวกัน

เนื่องจากปัญหาในเรื่องความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาที่ซับซ้อน ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องมีการบูรณาการทักษะในหลายด้านเข้ามาในการแก้ปัญหา ดังนั้น การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ จึงมีความเหมาะสม เพราะเป็นแนวคิดที่มีการบูรณาการในหลายด้านร่วมกัน เช่น ในเรื่องการแพทย์ การสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น และได้มุ่งที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังเน้นในเรื่องของการแก้ไข ฟื้นฟู เยียวยาผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับคืนเข้าสู่ครอบครัวของตนได้อย่างเป็นปกติสุขอีกด้วย

2.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองความรุนแรงในครอบครัวในประเทศไทย

2.4.1 กฎหมายรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติให้ความคุ้มครองบุคคลในครอบครัวไว้ ดังนี้²³

มาตรา 35 บัญญัติว่า

“สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง ตลอดจนความเป็นอยู่ส่วนตัวย่อมได้รับความคุ้มครอง.....”

มาตรา 52 บัญญัติว่า

“เด็กและเยาวชน มีสิทธิในการอยู่รอดและได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา ตามศักยภาพในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ

เด็ก เยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัว มีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากรัฐ ให้ปราศจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม ทั้งมีสิทธิได้รับการบำบัดฟื้นฟูในกรณีที่มีเหตุดังกล่าว

การแทรกแซง และการจำกัดสิทธิของเด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อสงวนและรักษาไว้ซึ่งสถานะของครอบครัวหรือประโยชน์สูงสุดของบุคคลนั้น...”

²³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550.

การที่รัฐธรรมนูญกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวขึ้นนี้เท่ากับเป็นการกำหนดให้รัฐต้องมีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองบุคคลในครอบครัวจากการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ดังนั้น เมื่อรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศบัญญัติรับรองถึงสิทธิดังกล่าว รัฐจึงต้องบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อปกป้องคุ้มครองบุคคลในครอบครัวจากการใช้ความรุนแรงในครอบครัว

2.4.2 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550

ในปัจจุบันได้มีการออกพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ขึ้น²⁴ เนื่องจากปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาที่มีความละเอียดอ่อน มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากการทำร้ายร่างกายระหว่างบุคคลทั่วไป การใช้มาตรการทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาจึงไม่เหมาะสม เนื่องจากขาดความยืดหยุ่น มุ่งประสงค์จะลงโทษแต่เพียงอย่างเดียวไม่ได้เน้นในเรื่องการฟื้นฟู แก้ไขผู้กระทำความผิดแต่อย่างใด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการตราพระราชบัญญัตินี้ เพื่อคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวและแก้ไข เยียวยา ผู้กระทำความผิด เพื่อช่วยในการรักษาสัมพันธภาพ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไว้ โดยในพระราชบัญญัติดังกล่าว มีสาระสำคัญดังนี้²⁵

1) การกำหนดบทนิยาม

มาตรา 3 ได้ให้คำนิยามคำสำคัญไว้ โดยในความหมายของความรุนแรงในครอบครัว สามารถแยกพิจารณาการกระทำออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

(1) การกระทำใดๆ โดยมุ่งประสงค์ให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือ สุขภาพ

(2) การกระทำโดยเจตนาในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว

(3) บังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบ แต่ไม่รวมถึงการกระทำโดยประมาท

สำหรับความหมายของบุคคลในครอบครัวนั้น เป็นการบัญญัติคุ้มครองความสัมพันธ์ระหว่างสามี ภรรยา ทั้งที่จดทะเบียนสมรสตามกฎหมายและผู้ที่อยู่กินหรือเคยอยู่กินฉันสามีภรรยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส และคู่สมรสเดิมที่แม้จะหย่าขาดกันไปแล้วก็ตาม รวมถึงบุตรบุญธรรม สมาชิกในครอบครัวและบุคคลใดๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

²⁴ รายละเอียดโปรดดูภาคผนวก

²⁵ นฤมล โพธิ์แจ่ม. (2551). ความรุนแรงในครอบครัว. หน้า 309-315.

2) การกำหนดฐานความผิดและการขอมความ

มาตรา 4 กำหนดให้ “การกระทำความรุนแรงในครอบครัว” เป็นความผิดขึ้นมาอีกฐานหนึ่ง โดยความผิดฐานกระทำความรุนแรงในครอบครัวและความผิดฐานทำร้ายร่างกายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 295 สามารถขอมความได้ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการหันเหผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม แต่อย่างไรก็ดี ในกรณีที่ไม่ยอมความกัน และการกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่นด้วย ผู้กระทำความผิดนั้นต้องรับโทษตามกฎหมายอีก

มาตรา 12 ให้พนักงานสอบสวนกำหนดเงื่อนไขแห่งการขอมความ การถอนคำร้องทุกข์ โดยใช้วิธีการฟื้นฟู บำบัดรักษา คุ้มครองประพฤติ ชดใช้เงิน ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ ทำงานบริการสาธารณะ ละเว้นการกระทำอันเป็นเหตุให้เกิดการใช้ความรุนแรงในครอบครัว หรือทำทัณฑ์บนได้นั้น เป็นกรณีที่ให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนในการหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม

3) หน้าที่แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

มาตรา 5 กำหนดหน้าที่ให้บุคคลที่ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวหรือผู้พบเห็นหรือทราบการกระทำความรุนแรงในครอบครัวแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่และการแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่โดยสุจริต ผู้แจ้งย่อมได้รับการคุ้มครองและไม่ก่อให้เกิดความรับผิดแก่ผู้แจ้งทั้งทางแพ่งทางอาญา และทางปกครอง

4) อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่

มาตรา 6 ในกรณีที่ได้รับแจ้งเหตุการกระทำความรุนแรงในครอบครัวให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเข้าไปในเคสสถานหรือสถานที่เกิดเหตุเพื่อสอบถามผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงในครอบครัวและบุคคลอื่นในสถานที่นั้นได้ เป็นกรณีที่ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่เข้าไปในเคสสถานได้โดยไม่ต้องขอให้ศาลออกหมายค้น หมายจับ

5) หน้าที่ของพนักงานสอบสวน

(1) การสอบสวน

มาตรา 8 เมื่อมีการร้องทุกข์ภายในอายุความ 3 เดือน นับแต่ผู้ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวอยู่ในวิสัยและมีโอกาสที่จะแจ้งหรือร้องทุกข์ได้ ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนโดยเร็วและส่งตัวผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว ส่วนงานสอบสวนพร้อมทั้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดีต่อศาลภายใน 48 ชั่วโมง นับแต่ได้ตัวผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว แต่หากมีเหตุจำเป็นทำให้ไม่อาจยื่นฟ้องได้ทันภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้ขอคัดฟ้องต่อศาลได้คราวละไม่เกิน 6 วัน

ในการสอบปากคำผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัว พนักงานสอบสวน ต้องจัดให้มีจิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลที่ผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัวร่วมอยู่ด้วยในขณะสอบปากคำเพื่อให้คำปรึกษา

(2) การขอมความและการถอนคำร้องทุกข์

การถอนคำร้องทุกข์ มาตรา 12 วรรคสอง ในกรณีที่มีการขอมความ การถอนคำร้องทุกข์ ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นก่อนการขอมความ การถอนคำร้องทุกข์นั้น และกำหนดให้นำวิธีการฟื้นฟูบำบัดรักษา คุมความประพฤติผู้กระทำความผิดให้ผู้กระทำความผิดชดใช้เงินช่วยเหลือ บรรเทาทุกข์ ทำงานบริการสาธารณะ ละเว้นการกระทำอันเป็นเหตุให้เกิดการใช้ความรุนแรงในครอบครัว หรือทำทัณฑ์บนไว้มาเป็นเงื่อนไขในการปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงดังกล่าวโดยอนุโลม โดยอาจรับฟังความคิดเห็นของผู้เสียหายหรือบุคคลในครอบครัวประกอบด้วยก็ได้ หากได้ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงและเงื่อนไขดังกล่าวครบถ้วนแล้ว จึงให้มีการขอมความ การถอนคำร้องทุกข์ได้ หากผู้ต้องหาฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสั่งยกคดีขึ้นคำเนินการต่อไป

(3) การไกล่เกลี่ย

มาตรา 16 เพื่อประโยชน์ในการขอมความในคดีการกระทำความรุนแรงในครอบครัว พนักงานเจ้าหน้าที่อาจตั้งผู้ประนีประนอมประกอบด้วยบุคคลหรือคณะบุคคลซึ่งเป็นบิดามารดา ผู้ปกครอง ญาติของคู่ความหรือบุคคลที่พนักงานเจ้าหน้าที่เห็นสมควร เพื่อให้คำปรึกษาหรือช่วยเหลือในการไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ขอมความกัน หรืออาจมอบหมายให้นักสังคมสงเคราะห์ หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ หรือ บุคคลใดช่วยเหลือไกล่เกลี่ยให้คู่ความขอมความกันก็ได้

6) คำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์

(1) อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ออกคำสั่ง

มาตรา 10 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งมีฐานะเทียบได้ไม่ต่ำกว่าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่อตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรีมีอำนาจออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ให้แก่บุคคลผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นการชั่วคราว ไม่ว่าจะมีคำร้องขอจากบุคคลดังกล่าวหรือไม่ โดยให้มีอำนาจออกคำสั่งใดๆ ได้เท่าที่จำเป็นและสมควร ซึ่งรวมถึงการให้ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวเข้ารับการตรวจรักษาจากแพทย์ การให้ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวชดใช้เงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์เบื้องต้นตามสมควรแก่ฐานะ การออกคำสั่งห้ามผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวเข้าไปในที่พำนักของครอบครัวหรือเข้าใกล้ตัวบุคคลใดในครอบครัว ตลอดจนการกำหนดวิธีการดูแลบุตร

(2) ศาลเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับคำสั่ง

เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้เสนอมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ต่อศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่วันออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ หากศาลเห็นชอบกับคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ดังกล่าว ให้คำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์มีผลต่อไป

ในกรณีที่ศาลไม่เห็นชอบด้วยกับคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน หรือมีข้อเท็จจริงหรือพหุติการณ์เปลี่ยนแปลงไป ให้ศาลทำการไต่สวนและมีคำสั่งโดยพลัน หากข้อเท็จจริงหรือพหุติการณ์เพียงพอแก่การวินิจฉัยออกคำสั่ง ศาลอาจแก้ไขเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลง หรือเพิกถอนคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ หรือออกคำสั่งใดๆ รวมทั้งกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมก็ได้

7) การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง

มาตรา 10 วรรคห้า ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาล ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินสามพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

8) อำนาจศาล

(1) ศาลมีอำนาจออกคำสั่ง

มาตรา 11 ในระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี ให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ หรือออกคำสั่งใดๆ ได้ตามที่เห็นสมควร

(2) ศาลพิพากษา

มาตรา 12 ในกรณีที่ศาลพิพากษาว่า ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวมีความผิด ศาลมีอำนาจกำหนดให้ใช้วิธีการฟื้นฟู บำบัดรักษา คุมความประพฤติผู้กระทำความผิดให้ผู้กระทำความผิดชดใช้เงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ ทำงานบริการสาธารณะ ละเว้นการกระทำอันเป็นเหตุ ให้เกิดการใช้ความรุนแรงในครอบครัว หรือทำทัณฑ์บนไว้ ตามวิธีการและระยะเวลาที่ศาลกำหนด แทนการลงโทษผู้กระทำความผิดก็ได้

(3) การขอมความ การถอนคำร้องทุกข์

มาตรา 12 วรรคสอง ในกรณีที่มีการขอมความ การถอนคำร้องทุกข์ หรือการถอนฟ้องให้พนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณี จัดให้มีการทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นก่อนการขอมความ การถอนคำร้องทุกข์ หรือการถอนฟ้องนั้น และกำหนดให้นำวิธีการตามวรรคหนึ่งเป็นเงื่อนไขในการปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงดังกล่าวโดยอนุโลม โดยอาจรับฟังความคิดเห็นของผู้เสียหายหรือบุคคลในครอบครัวประกอบด้วยก็ได้ หากได้ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงและเงื่อนไข

ดังกล่าวครบถ้วนแล้วจึงให้มีการขอมความ การถอนคำร้องทุกข์ หรือการถอนฟ้อง หากผู้ต้องหาหรือจำเลยฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าวให้พนักงานสอบสวนหรือศาลมีอำนาจยกคดีขึ้นคำเนินการต่อไป

หลักเกณฑ์และวิธีดำเนินการตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา หรือรัฐมนตรีประกาศกำหนด แล้วแต่กรณี

(4) การไกล่เกลี่ย

มาตรา 16 เพื่อประโยชน์ในการขอมความในคดีการกระทำความรุนแรงในครอบครัวพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาล แล้วแต่กรณี อาจตั้งผู้ประนีประนอมประกอบด้วยบุคคลหรือคณะบุคคลซึ่งเป็นบิดามารดา ผู้ปกครอง ญาติของคู่ความหรือบุคคลที่พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือศาลเห็นสมควรเพื่อให้คำปรึกษา หรือช่วยเหลือในการไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ขอมความกัน หรืออาจมอบหมายให้นักสังคมสงเคราะห์ หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลใดช่วยเหลือไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ขอมความกันก็ได้

9) หลักในการพิจารณาคดีการกระทำความรุนแรงในครอบครัว

มาตรา 15 ไม่ว่าการพิจารณาคดีการกระทำความรุนแรงในครอบครัวจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใด ให้ศาลพยายามเปรียบเทียบให้คู่ความได้ขอมความกัน โดยมุ่งถึงความสงบสุขและการอยู่ร่วมกันในครอบครัวเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงหลักการดังต่อไปนี้ ประกอบด้วย

(1) การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

(2) การสงวนและคุ้มครองสถานภาพของการสมรสในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของชายและหญิงที่สมัครใจเข้ามาอยู่กินฉันสามีภรรยา หากไม่อาจรักษาสถานภาพของการสมรสได้ ก็ให้การหย่าเป็นไปด้วยความเป็นธรรมและเสียหายน้อยที่สุด โดยคำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของบุตรเป็นสำคัญ

(3) การคุ้มครองและช่วยเหลือครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่ครอบครัวนั้นต้องรับผิดชอบในการดูแลให้การศึกษาแก่สมาชิกที่เป็นผู้เยาว์

(4) มาตรการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือสามีภรรยาและบุคคลในครอบครัวให้ปรองดองกันและปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างกันเองและกับบุตร

หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติ

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากปัญหาการแก้ไขการใช้ความรุนแรงในครอบครัวมีความละเอียดอ่อนซับซ้อนเกี่ยวข้องกับบุคคลใกล้ชิด มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากการทำร้ายร่างกายระหว่างบุคคลโดยทั่วไป การใช้มาตรการทางอาญาตามประมวล

กฎหมายอาญามายังคับกับการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวจึงไม่เหมาะสม เนื่องจากกฎหมายอาญามีเจตนารมณ์ที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดมากกว่าที่จะแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดหรือปกป้องคุ้มครองผู้ที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ดังนั้น การมีกฎหมายคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว จึงมีความเหมาะสมกว่าการใช้กระบวนการทางอาญา เพราะสามารถกำหนดรูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนที่มีลักษณะแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญา โดยทั่วไป โดยให้ผู้กระทำความผิด มีโอกาสกลับตัวและยับยั้งการกระทำผิดซ้ำ รวมทั้งสามารถรักษาความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวไว้ได้ ประกอบกับเด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว มีสิทธิได้รับความคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

2.5 ระเบียบวิธีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาการดำเนินการแก่ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวแทนการลงโทษ และเงื่อนไขการขอมความ การถอนคำร้องทุกข์ หรือการถอนฟ้อง พ.ศ. 2550

อนึ่ง เนื่องจากในมาตรา 12 วรรคท้ายของพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดให้อำนาจอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง หรือรัฐมนตรี สามารถออกระเบียบหลักเกณฑ์ วิธีการและระยะเวลาการดำเนินการ การขอมความ การถอนคำร้องทุกข์ หรือการถอนฟ้องได้

ดังนั้น จึงได้มีการออกระเบียบวิธีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาการดำเนินการแก่ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวแทนการลงโทษและเงื่อนไขการขอมความ การถอนคำร้องทุกข์ หรือการถอนฟ้อง พ.ศ. 2550 ขึ้น²⁶ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 12 วรรคท้าย แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง เห็นควรออกระเบียบกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและระยะเวลาการดำเนินการแก่ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว แทนการลงโทษและเงื่อนไขการขอมความ การถอนคำร้องทุกข์หรือการถอนฟ้องเพื่อให้การดำเนินการ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามบทบัญญัติดังกล่าวไว้ดังต่อไปนี้

การกำหนดวิธีการฟื้นฟู บำบัดรักษา คุ้มครองประพฤติ ทำงานบริการสาธารณะ ละเว้นการกระทำอันเป็นเหตุให้เกิดการใช้ความรุนแรง

ข้อ 3 ให้ศาลใช้ดุลพินิจพิจารณากำหนดว่าจะใช้วิธีการฟื้นฟู บำบัดรักษา คุ้มครองประพฤติผู้กระทำความผิด ให้ผู้กระทำความผิดชดใช้เงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ ทำงานบริการ

²⁶ ราชเลขาธิการโปรดเกล้าฯ

สาธารณะ ละเว้นการกระทำอันเป็นเหตุให้เกิดการใช้ความรุนแรงในครอบครัวหรือทำแท้งบน ไร่อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกัน แทนการลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดนั้นก็ได้อาศัยให้ พิจารณาถึงสาเหตุแห่งการกระทำความผิด พฤติการณ์แห่งคดี อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติ ปัญญาการศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และฐานะของผู้กระทำความผิด ตลอดจน สิ่งแวดล้อมทั้งปวงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิด ประกอบดุลพินิจที่จะใช้วิธีการดังกล่าวให้เหมาะสม กับผู้กระทำความผิดแต่ละราย และเหมาะสมกับพฤติการณ์เฉพาะเรื่อง โดยมุ่งถึงความสงบสุข และ การอยู่ร่วมกันในครอบครัวเป็นสำคัญ และศาลอาจสอบถามหรือรับฟังความคิดเห็นของผู้เสียหาย หรือบุคคลในครอบครัวประกอบดุลพินิจด้วยก็ได้

วิธีการฟื้นฟูและบำบัดรักษาผู้กระทำความผิด

ข้อ 4 วิธีการฟื้นฟูและบำบัดรักษาผู้กระทำความผิดแทนการลงโทษนั้น ศาลอาจกำหนด ข้อเดียวหรือหลายข้อ ดังต่อไปนี้

1) ให้ฟื้นฟูโดยการอบรมผู้กระทำความผิด ด้วยการว่ากล่าวตักเตือนหรือให้เข้าร่วม โครงการฝึกอบรมทางศีลธรรมหรือฝึกวินัยหรือโครงการอื่น เป็นระยะเวลาและในสถานที่ที่ เหมาะสมตามที่ศาลเห็นสมควร

2) ให้เข้ารับการฟื้นฟูบำบัดรักษาเกี่ยวกับอาการติดยาเสพติดให้โทษ ในสถานพยาบาล สถานที่ของราชการ หรือสถานที่อื่นที่เห็นสมควร และอาจจะให้ผู้กระทำความผิดอยู่ภายใต้การดูแล ของพนักงานคุมประพฤติด้วยก็ได้

3) ให้ส่งตัวผู้กระทำความผิด ซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกายและจิตใจ หรือความเจ็บ ป่วยอย่างอื่น ไปบำบัดรักษายังโรงพยาบาล สถานที่ของราชการหรือสถานที่อื่นที่เห็นสมควรหรือ มอบให้แก่ผู้อื่นที่เต็มใจรับไปดูแลรักษาก็ได้ตามแต่ศาลจะเห็นสมควร

4) ให้ส่งตัวผู้กระทำความผิดเข้ารับการบำบัดรักษาอาการติดยาหรือของมึนเมา อย่างอื่น ในสถานพยาบาล สถานที่ของราชการ หรือสถานที่อื่นที่เห็นสมควร

วิธีการคุมความประพฤติผู้กระทำความผิดแทนการลงโทษ

ข้อ 5 วิธีการคุมความประพฤติผู้กระทำความผิดแทนการลงโทษนั้น ให้ศาลกำหนดให้ ผู้กระทำความผิดไปรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติหรือพนักงานสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคล อื่นที่ศาลเห็นสมควร เพื่อให้คำแนะนำช่วยเหลือ ตักเตือนในเรื่องความประพฤติและการประกอบ อาชีพ โดยอาจจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติข้อเดียวหรือหลายข้อ ดังต่อไปนี้ด้วยก็ได้

1) ห้ามมิให้ผู้กระทำความผิดเข้าไปในสถานที่อันจงใจให้ประพฤติชั่วหรือกระทำการ ใดอันเป็นเหตุให้ประพฤติชั่ว

2) ให้ฝึกหัดหรือประกอบอาชีพอันเป็นกิจจะลักษณะ

3) ให้ละเว้นการคบหาสมาคมหรือการประพาศใดอันอาจนำไปสู่การกระทำความผิด
อีก

4) ห้ามเล่นการพนันหรือห้ามดื่มสุราหรือเสพสิ่งเสพติดทุกชนิดและอาจให้ไปรับการ
บำบัดรักษาการติดสุราหรือสิ่งเสพติดหรือความบกพร่องทางร่างกายและจิตใจ หรือความเจ็บป่วย
อย่างอื่น ณ สถานพยาบาลหรือสถานที่อื่นที่เห็นสมควร

5) เจื่อนไขอื่นๆ ตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนด เพื่อแก้ไขฟื้นฟู หรือป้องกันมิให้ผู้
กระทำความผิดกระทำหรือมีโอกาสดำเนินการซ้ำขึ้นอีก

วิธีการให้ผู้กระทำความผิดชดใช้เงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แทนการลงโทษ

ข้อ 6 วิธีการให้ผู้กระทำความผิดชดใช้เงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แทนการลงโทษนั้น
ให้ศาลกำหนดให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายเบื้องต้น สำหรับเงินหรือทรัพย์สินใดๆ ที่
ผู้เสียหายได้สูญเสียไป เพราะผลของการกระทำความผิดนั้น ตามจำนวนเงินและระยะเวลาที่
กำหนดให้ชำระตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนด โดยเฉพาะค่าเสียหายดังต่อไปนี้ ให้กำหนดดังนี้

- 1) สำหรับรายได้ที่สูญเสียไป
- 2) ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล
- 3) ค่าใช้จ่ายในการหาที่อยู่ใหม่
- 4) ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่จำเป็น

การให้ทำงานบริการสาธารณะแทนการลงโทษ

ข้อ 7 การให้ทำงานบริการสาธารณะแทนการลงโทษนั้น ให้ศาลกำหนดประเภทของ
การทำงานบริการสาธารณะประโยชน์ สถานที่ และระยะเวลาตามที่ศาลและผู้กระทำความผิด
เห็นสมควร แต่ทั้งนี้ ไม่ควรกำหนดให้เกินวันละสามชั่วโมง และไม่เกินเจ็ดวัน โดยให้พิจารณาด้วย
ว่าการทำงานนั้น ต้องไม่ก่อความเสียหายแก่สังคมหรือบุคคลอื่นและไม่ก่อให้เกิดภาระเกินสมควร
ทั้งให้พิจารณาจากวิถีชีวิต การดำรงชีพ ความรับผิดชอบต่อครอบครัวและพิจารณาจากลักษณะ
หรือ ประเภทและความเหมาะสมของงาน รวมทั้งระยะทางและความสะดวกในการเดินทางไป
ทำงานด้วย

การให้ละเว้นการกระทำอันเป็นเหตุให้เกิดการใช้ความรุนแรงในครอบครัวแทนการ
ลงโทษ

ข้อ 8 การให้ละเว้นการกระทำอันเป็นเหตุให้เกิดการใช้ความรุนแรงในครอบครัวแทน
การลงโทษ เมื่อศาลเห็นว่าตามพฤติการณ์แห่งคดี ยังไม่สมควรลงโทษผู้กระทำความผิด แต่การ
กระทำของผู้กระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นเหตุให้เกิดการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ศาล
มีอำนาจที่จะสั่งห้ามมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำหรือให้ละเว้นการกระทำดังกล่าว หรือมีคำสั่งอื่น

ใดในอันที่จะบรรเทาความเดือดร้อนเสียหายที่ผู้เสียหาย อาจได้รับต่อไปเนื่องจากการกระทำของผู้กระทำความผิด ตามที่ศาลเห็นสมควรได้ โดยศาลอาจกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมให้ผู้กระทำความผิดปฏิบัติ เพื่อป้องกันมิให้ผู้นั้นกระทำความผิดขึ้นอีกก็ได้ตามแต่ศาลจะเห็นสมควร

การทำทัณฑ์บนแทนการลงโทษ

ข้อ 9 การทำทัณฑ์บนแทนการลงโทษ เมื่อศาลเห็นว่าตามพฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรลงโทษผู้กระทำความผิด แต่มีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้กระทำความผิดอาจจะก่อเหตุร้าย ให้เกิดอันตรายแก่บุคคลในครอบครัวขึ้นอีก ให้ศาลมีอำนาจที่จะสั่งให้ผู้นั้นทำทัณฑ์บนไว้โดยกำหนดจำนวนเงินไม่เกินห้าพันบาท ว่าผู้นั้นจะไม่ก่อเหตุร้ายดังกล่าวยกตลอดระยะเวลาที่ศาลกำหนดแต่ไม่เกินสองปี และจะสั่งให้มีประกันด้วยหรือไม่ก็ได้

ถ้าผู้ทำทัณฑ์บนกระทำความผิดทัณฑ์บน ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้นั้นชำระเงินไม่เกินจำนวนที่ได้กำหนดไว้ในทัณฑ์บน ถ้าผู้นั้นไม่ชำระให้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 และมาตรา 30 มาใช้บังคับ เว้นแต่ผู้ทำผิดทัณฑ์บนเป็นเด็กหรือเยาวชนให้นำบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 107 มาใช้บังคับ

การขอความ การถอนคำร้องทุกข์หรือการถอนฟ้อง

ข้อ 10 ในกรณีที่มีการขอความ การถอนคำร้องทุกข์หรือการถอนฟ้องในความผิดตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ให้ศาลจัดให้มีการทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นก่อนการขอความ การถอนคำร้องทุกข์หรือการถอนฟ้องนั้น และกำหนดให้นำวิธีการตามข้อ 4 ถึงข้อ 9 ข้อเดียวหรือหลายข้อ มาเป็นเงื่อนไขในการปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงดังกล่าวโดยอนุโลม โดยอาจรับฟังความคิดเห็นของผู้เสียหายหรือบุคคลในครอบครัวประกอบด้วยก็ได้ หากได้ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงและเงื่อนไขดังกล่าวครบถ้วนแล้วจึงให้มีการขอความ การถอนคำร้องทุกข์ หรือการถอนฟ้องในความผิดดังกล่าวได้ หากจำเลยฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าว ในข้อนี้หรือข้ออื่นๆ ข้อใดข้อหนึ่ง ให้ศาลมีอำนาจยกคดีขึ้นคำเนินการต่อไป